

LASTEN KOKEMUKSIA
SILTA-PROJEKTISTA
ELÄMÄNTARINAN EHEYTTÄJÄNÄ

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Toukokuu 2010
Piia Uschanov
Sanni Virtanen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

USCHANOV, PIIA & VIRTANEN, SANNI:

Lasten kokemuksia Silta-
projektista elämäntarinan
ehyttäjänä

Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö, 52 sivua, 6 liitesivua

Kevät 2010

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee lasten arviota Silta-projektista, tavoitteenaan saada lapsen ääni kuuluviin ja tehdä näkyväksi lapsen kokemuksia. Pelastakaa Lapset ry. tilasi Silta-projektin ulkopuolisen arvioinnin Lahden ammattikorkeakoululta ja opinnäytetöitä projektin arvioinnista tehtiin yhteensä viisi. Tutkimuskysymysten kautta etsimme vastauksia projektin tavoitteisiin lapsen elämäntarinan ehjemmäksi tulemisesta ja läheissuhteiden muuttumisesta Silta-projektin myötä.

Narratiivisuus, lapsen osallisuus sijaishuollossa sekä sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä muodostavat opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen. Nämä elementit ovat nähtävissä myös Silta-projektin tavoitteista ja työmenetelmistä. Lisäksi ne tukevat opinnäytetyömme palautteenkeruuta tehtävää.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen. Keräsimme aineiston avoimella kyselylomakkeella, joka oli narratiivinen sekä lasta voimaannuttava. Tutkimusaineistomme koostuu seitsemältä lapselta saaduista vastauksista. Aineiston analysoinnissa käytimme tyypittelyä, vastausten muodostaessa kolme tyyppitarinaa.

Tutkimustuloksista on nähtävissä Silta-projektin vaikutus lapsen elämäntarinan ehjemmäksi tulemiseen ja läheissuhteiden muuttumiseen paremmiksi. Niistä ilmenee myös, ettei muutosta kuitenkaan tapahtunut niiden lasten kohdalla, joilla oli jo valmiiksi ehyt kuva omasta elämästään ja hyvät suhteet läheisiin. Silta-projektilla ei myöskään ollut toivottua vaikutusta niissä tilanteissa, joissa siihen osallistuneen lapsen projekti jäi vaillinaiseksi eivätkä lapsen itselleen läheisiksi kokemat ihmiset olleet siihen osallisina.

Opinnäytetyömme sivuaa narratiivisten menetelmien monipuolisuutta sekä käyttämättömyyksiä sosionomin työkentällä. Tuomme esiin, ettei menetelmien käytön tarvitse rajoittua vain lastensuojeluun, vaan oman elämäntarinan tarkastelu sopii eri asiakasryhmille ikään ja elämäntilanteeseen katsomatta.

Avainsanat: Silta-projekti, narratiivisuus, lapsen arvio, sosiaalipedagogiikka, osallisuus, sijaishuolto

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

USCHANOV, PIIA & VIRTANEN, SANNI:

Child's experiences from
Silta-project as defragmenter
of life stories

Bachelor's Thesis in Social Pedagogy for Work with Children and Young People,
51 pages, 6 appendices

Spring 2010

ABSTRACT

This Bachelor's Thesis deals with children's assessment of Silta-project. The aim was to make children's voice to be heard and their experiences to be seen. Pelastakaa Lapset ry. ordered the evaluation from Lahti University of Applied Sciences. Five theses were made from the project's evaluation. Through the research questions we founded answers for the project's aims about children's life stories becoming more complete and changing into close relationships as a result of Silta-project.

The theoretical framework consists of narrative, child's participation in foster care and social pedagogy as a part of work with children committed to care. These elements are seen in the aims and methods of work of Silta-project. Those methods also support our thesis' objective to collect feedback.

The research was qualitative and the study material was gathered with open questions which were narrative and empowering. We got seven answers and they comprise the research material. Typology was used as an analysis method and three typestories were made.

The results of the research showed the effect of Silta-project on children's life stories becoming more complete and changing their close relationships. The results also showed that changes did not happen when children had a whole picture of his life story and their close relationships were good. Silta-project had no effect when children's projects were insufficient and the child's closest relatives did not take part in the project.

This thesis also represents the wide-range of narrative methods and their various applications in the field of social work. We also show that narrative methods were not only useful methods in child protection but also suitable for different clients group regardless of their age and life situations.

Key words: Silta-project, narrative, children's assessment, social pedagogy, participation, foster care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	HANKKEISTETTU OPINNÄYTETYÖ SILTA-PROJEKTISTA	2
3	TARINALLISUUS MÄÄRITTÄMÄSSÄ OSALLISUUTTA JA SOSIAALIPEDAGOGIIKKA	3
3.1	Narratiivisuus	3
3.1.1	Sukupuoli	10
3.1.2	Elämänjano	12
3.2	Lapsen osallisuus sijaishuollossa	14
3.3	Sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä	21
4	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	24
4.1	Ensiaskleet opinnäytetyön teossa	24
4.2	Teoriapohjan muotoutuminen	25
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
6	MENETELMÄT JA AINEISTON HANKINTA	27
6.1	Aineiston hankinnan lähtökohdat	27
6.2	Tutkimuskysymykset kyselylomakkeen pohjana	27
6.3	Aineiston keruu	28
7	AINEISTON ANALYYSI	29
7.1	Aineiston tyypittely	32
7.2	Kolme tyypitarinaa	33
8	TULOKSET	35
9	TUTKIMUKSEN EETTISET PERIAATTEET SEKÄ LUOTETTAVUUS	38
10	POHDINTA	41
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä palautetta lapsilta Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projektista ja tehdä näkyväksi lasten kokemuksia siitä. Pelastakaa Lapset ry. tilasi Lahden ammattikorkeakoululta projektin ulkoisen arvioinnin. Opinnäytetöitä projektin arvioinnista tehtiin viisi, kolme lasten (tämä opinnäytetyö sekä Laurila, Salpamäki & Wirén 2010 ja Auvinen & Hiilinen-Heino 2010), yksi omahoitajien (Haavisto & Juutinen 2010) ja yksi läheisten (Mattila & Tarenius 2010) arviosta. Lisäksi lastenkotien johtajilta kerättiin palautetta projektista ryhmähaastattelulla.

Opinnäytetyö pyrkii vastaamaan, projektin tavoitteita mukaillen, kysymyksiin Silta-projektin vaikutuksesta lapsen omaa elämäänsä koskevan ymmärryksen lisääntymiseen, lapsen elämäntarinan ehjemmäksi tulemiseen ja lapsen läheissuhteisiin. Näitä kysymyksiä tukee teoreettisen viitekehyksen elementeiksi muodostuneet narratiivisuus, lapsen osallisuus sijaishuollossa sekä sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä. Viitekehyksen elementit ovat löydettävissä myös Silta-projektin tavoitteista ja työmenetelmistä. Koko opinnäytetyön teon ajan meitä ohjasi ajatus lapsen äänen kuuluviin saattamisesta ja lapsen kokemusten näkyviksi tekemisestä.

Aineiston keruun toteutettiin avoimella kyselylomakkeella, jonka tavoitteena oli olla lasta voimaannuttava ja tarinoiden kertomiseen kannustava. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvailla lasten kokemuksia, toisin sanoen todellista elämää. Näiltä osin opinnäytetyö vastaa laadullisen tutkimuksen kriteereitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Tutkimuksen tekoa, aineiston keruusta tuloksiin, määrittä narratiivisuus. Tämä kertoo tavastamme arvostaa lapsen omaa tarinaa sekä sensitiivisistä suhtautumisestamme lapsen kokemuksiin.

2 HANKKEISTETTU OPINNÄYTETYÖ SILTA-PROJEKTISTA

Opinnäytetyömme on osa Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projektin arviointia. Silta-projekti on Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa toteutettu projekti lasten elämäntarinan näkyväksi saattamiseksi (Aaltonen 2009, 5). Kolmivuotinen projekti käynnistyi 1.3.2008. Silta-projektin tavoitteena on tukea lapsen elämäntarinan eheyttämistä, rakentaa siltaa lapsen, lapsen läheisten ja lastenkodin välille sekä vahvistaa ammatillista omahoitajuutta.

Pelastakaa Lapset ry tilasi Lahden ammattikorkeakoululta projektin ulkopuolisen arvioinnin. Arviointi kohdistuu projektissa mukana olevien lasten, heidän läheistensä, omahoitajien sekä lastenkotien johtajien antamaan palautteeseen. Opinnäytetöitä projektin arvioinnista tehdään viisi; kolme lasten, yksi läheisten ja yksi omahoitajien arviosta. Lisäksi lastenkotien johtajilta kerätään palautetta opettajien tekemällä ryhmähaastattelulla. Ulkoisesti kerättävällä arviointitiedolla kuvataan ja selitetään projektin tavoitteiden toteutumista kohderyhmän näkökulmasta. Lehtori Riitta Laakso kokoaa opinnäytetöistä sekä johtajilta kerätystä palautteesta yhteenvedon Pelastakaa Lapset ry:lle.

Silta-projektiin osallistuu lapsia kuudesta lastenkodista. Osa lapsista on jo päättänyt prosessin ja osa on vielä siinä mukana. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä kahdentoista mukana olevan lapsen kokemuksia Silta-projektista. Silta-projektissa lapset, omahoitajat ja läheiset tapaavat yhdessä perheterapeutin kanssa tavoitteenaan luoda ymmärrystä lapsen omaan ja hänen läheistensä elämään.

Työskentely pohjaa ajatukseen lapsesta oman elämänsä asiantuntijana. Projektissa käytettäviä menetelmiä ymmärryksen lisäämiseksi ovat alkuhaastattelu ja voimavaraistava elämänjana, sukupuoli ja suhdekartoitus. Tapaamisia järjestetään kerran kuussa ja niitä on keskimäärin kahdeksan, kunkin lapsen yksilöllinen tarve huomioiden. Puhuessamme lapsesta tarkoitamme Lastensuojelulain (417/2007, 6§) mukaisesti kaikkia alle 18-vuotiaita.

Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä näkyväksi lasten kokemuksia Silta-projektista. Pyrkimyksenä on koota lasten arviota projektin tavoitteiden toteutumisesta niin, että lapsen oma ääni tulee arvioinnissa esille. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös osaltaan tuottaa arvioivaa materiaalia Silta-projektista ja sen hyödyllisyydestä lastenkoteihin sijoitetuille lapsille. Arvioinnin tuottaman tiedon kautta työskentelyä voidaan kehittää. Projektin aikana kehitettyjen menetelmien ja työskentelystä saatujen kokemusten pohjalta Pelastakaa Lapset ry kokoaa käsikirjan. Käsikirjan myötä Silta-projektissa käytetyt työmenetelmät on mahdollista siirtää osaksi eri konteksteissa tehtävää lastensuojelutyötä.

3 TARINALLISUUS MÄÄRITTÄMÄSSÄ OSALLISUUTTA JA SOSIAALIPEDAGOGIIKKA

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet pohjautuvat osaksi Silta-projektin tavoitteisiin. Lasten arvion ollessa kyseessä avainkäsitteiksi nousivat narratiivisuus, lapsen osallisuus sijaishuollossa sekä sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä. Narratiivisuus koetaan yhdeksi lastensuojelutyön peruselementeistä ja sitä hyödynnetään laaja-alaisesti lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä (Barkman 2009, 241). Narratiivisuuteen pohjautuvat myös Silta-projektissa käytettävät työmenetelmät.

3.1 Narratiivisuus

Synonyyminä narratiivisuudelle voidaan käyttää tarinallisuutta. Elämäntarina, kertomus ja narratiivisuus voidaan nähdä löyhästi toisiinsa liittyvinä käsitteinä. Tämän tiedostaminen on oleellista kun puhutaan lapsen elämäntarinan eheytyemisestä ja lapsen kuulluksi tulemisesta. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 11; Heikkinen 2001, 116.)

Tarina, jonka lapsi kertoo, voi olla hyvin lyhyt, ehkä vain muutamien sanan mittainen. Työntekijän on tässäkin tapauksessa muistettava osoittaa lapselle, että vaikka tarina on pieni, lapsi itse on aina riittävä. Tarinatonta lasta ei ole. Pikemminkin on kysymys tavoista ja taidoista luoda pienellekin tarinalle hyvä

vastaanotto ja mahdollisuus kasvaa. (Bardy & Känkänen 2005, Mäkisalo-Ropponen 2007, 94 mukaan.)

Narratiivisuudessa kantavana ajatuksena on elämän monitarinallisuus. Näin ollen yksi luonteva tapa jäsentää ja tulkita todellisuutta on tehdä siitä kertomuksellista. (Malinen 2008, 128, 168.) Tarina on osa lapsen kokemusta. Siinä korostuvat henkilökohtaiset tunnelmat, muistot ja tunteet. Samalla lapsi itse on tarina. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 11, 44.) Heikkisen (1994) mukaan lapsi luo itseään kertomalla. Lapsen sisäinen tarina rakentuu hänen omista, itseä ja ympäröivää maailmaa koskevista, tulkinnoista. (Heikkinen 1994, Mäkisalo-Ropponen 2007, 44 mukaan.) Omien tarinoidensa kautta lapsi reflektoi elämänvaiheitaan (Vilkko 1997, 196, Remes 2005, 68 mukaan). Lapsen tarinan avulla ei ole tarkoitus kerätä kovaa faktatietoa jonkin asia tueksi, vaan saada kuva siitä, miten lapsi on asiat kokenut. Lapsen omat kokemukset ovat hänelle totta, eikä niitä tule vähätellä. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 12.)

Lastensuojelussa kohdataan monenlaisia tarinoita. Niitä kerrotaan eri tavoin ja eri syistä. On tarinoita, joita haluamme kertoa, koska ne ovat itsellemme tärkeitä. On myös tarinoita, joita kerromme sen vuoksi, että niitä pitää kertoa. Lisäksi on tarinoita, joita voimme halutessamme kertoa. Nämä tarinat jäävät usein kertomatta, sillä niihin sisältyvät tapahtumat ja tunteet eivät kerrottuna välttämättä välittyisi oikein. (Pösö 2005, Barkman 2009, 249 mukaan.) Lapsella voi olla myös tarinoita, jotka hän kokee häpeällisiksi tai niin kammottaviksi, ettei niiden kertomiseksi ole sanoja. Näistä tarinoista yleensä vaietaan vaikka niistä kertominen olisi vapauttavaa. (McLeod 1997, Hänninen 1999, 57 mukaan.)

Kantavana ajatuksena narratiivisuudessa on kertomusten muodostuminen merkityksistä, joita lapsi on kokemuksilleen antanut. Näiden kertomusten tehtävänä on antaa mielekkyys elämälle ja identiteetille. Tarinoiden avulla lapsi jäsentää sisäistä maailmaansa ja tämän myötä elämän kaaoksesta voi muodostua mielekäs ja käsitettävä. (Malinen 2008, 128, 130–131.) Tarinan ei tarvitse kuitenkaan olla kokonaan ehjä ja jäsennelty vaan se voi yhtä hyvin pitää sisällään monenlaisia rooleja osana minuutta (Hänninen 2004, 75). Kun lapsen tarina on jossain määrin jatkuva,

mahdollistaa se kokemuksen itsestä muuttumattomana elämän ulkoisten tapahtumien muuttuessa. Menneisyydestä tulevaisuuteen kulkevat aikakaaret ilmentävät lapsen elämäntarinan kokonaisuutta ja eheyttä. Lapsella on tarve jakaa oma tarinansa ja tulla hyväksytyksi kokemuksineen. Lastensuojelun asiakkaiden kokemukset ovat usein kovin moninaisia eivätkä pelkästään positiivisia. Menneisyyden vaikeiden asioiden kohtaaminen ei ole helppoa. Lapsen päästessä työstämään niitä mahdollistuu sallivamman ja monisävyisemmän tarinan rakentuminen. (Barkman & Janhunen 2005, 121–124.) Samalla lapselle avautuu mahdollisuus pohtia tulevaisuutta. Kuviteltujen vaihtoehtoisten ja voimavaraistavien tarinoiden varaan lapsi voi rakentaa tulevaisuuttaan. (Barkman 2004, Känkänen 2006, 145 mukaan.)

Joskus käy niin, että lapsi jumiutuu kielteiseen tarinaansa. Lapsi pääsee irti tästä tarinasta tullessaan näkyväksi ja hyväksytyksi tunteineen, toiveineen ja tarpeineen (Barkman 2009, 243). Yksi tapa purkaa jumiutunutta tarinaa on ulkoistaa tarinaa hallitseva ongelma. Ongelman nimeäminen ja erottaminen itsestä auttaa lasta näkemään voimavaransa ja ainutlaatuisen itsensä. Ulkoistettu ongelma ei tunnu enää yhtä rajoittavalta ja se lakkaa vaikuttamasta lapsen kuvaan itsestä. Kun lapsi on irtaantunut ongelmatarinastaan alkaa hän nähdä ongelman vaikuttavan itseensä sen sijaan, että kokisi itsensä ongelmalliseksi. Ongelmallisen tarinan väistyessä tulee tilaa toisenlaisille tarinoille, joiden avulla lapsi pystyy rakentamaan eheämpää minuutta. (Morgan 2004, 21–23, 31–32.) Lapsen minuuden eheytyminen ei tapahdu hetkessä. Ajan lisäksi siihen tarvitaan aikuinen, joka tukee lasta ja jakaa hänen kokemuksensa. Aikuiselta lapsi saa vahvistusta kokemuksilleen, ja sen myötä hän tiedostaa tapahtuneen osaksi itseään ja elämäntarinaansa. Lapsi itse on tietoinen kokemastaan ja hänellä on oikeus päättää, mitä häneen kuuluu ja mitä hän haluaa itseensä tulevaisuudessa kuuluvan. (Pölkki 2008, 171, 178.)

Kokemusten sävyt ovat pääosassa lapsen identiteetin muodostavissa tarinoissa. Sävyt vaikuttavat siihen, millaisia elämässä koetut tapahtumat ovat merkityksiltään ja millaisia tunnelatauksia niihin liittyy. (Sava & Katainen 2004, 26.) Tämän vuoksi on lasten kannalta ensiarvoisen tärkeää, että he pystyvät turvallisen aikuisen seurassa rakentamaan ongelmien varjoon jääneitä vaihtoehtoisia kokemuksia. (Malinen 2008, 130–131.) Omaa elämäntarinaa rakentaessaan lapsella on kyky

jäädä hämmästelemään hyvän osuutta elämässään vaikeista, tarinaa ehkä hallitsevistakin, asioista huolimatta. Tarina on lapselle tietoa itsestä. Jokaisella meillä on myös tarve kertoa oma tarinamme ja tulla kuulluksi. Se millaiseksi kertomukseksi tarina muodostuu, riippuu siitä, missä ja kenelle se kerrotaan. Jaettuina tarinat kertovat elämän iloista, suruista sekä toiveista. Samalla ne määrittävät kertojan paikan suhteessa muihin ihmisiin. (Bardy & Känkänen 2005, 71, 106–108.)

Paine jakaa oma tarina muiden kanssa sekä vastaanottaa toisten tarinoita syntyä usein elämän dramaattisissa tilanteissa. Jokaisella meillä on omanlaisemme tapa käsitellä elämän dramaattisia tapahtumia. Tapahtumat voivat olla tarkkoja muistojen ja oman tarinan ulkopuolelta tai oma tarina voi olla osa dramaattista tapahtumaa. Arkisissakaan tilanteissa ei tule unohtaa tarinoiden jakamisen merkitystä, sillä se velvoittaa kohtamaan toiset ainutlaatuisina ihmisinä. Pelkkä tieto ei riitä lähelle pääsemiseen vaan tarvitaan tarinoita, jotka tavoittavat tunteita. Kuulijan roolissa aikuisen tulee asettaa itsensä ei-tietämisen tilaan. Hänen tulee olla avoin lapsen tarinalle olettamatta mitään omien tietojensa pohjalta. Hän on lapsen tarinan kuulija ja ymmärtäjä ei analysoija. Se millaisena lapsi kokee kuulijansa vaikuttaa siihen, mitä hän kertoo. Lapsi aistii herkästi onko tilanteessa tarinan vaatimaa turvaa, tilaa ja edellytyksiä (Hurtig 2006, 172). Mikäli lapsi ei koe tilannetta turvalliseksi, saattaa kerrotuksi tulla sellainen tarina, jonka lapsi kuvittelee aikuisen haluavan kuulla. Lapsella voi olla samasta tarinasta useita eri versioita, joiden kautta hän kokeilee itsen ja ulkomaailman suhdetta. Osa lapsista vaikenee omasta elämästään. Tämä ei johdu siitä, ettei lapsella olisi tarinaa kerrottavanaan, kukaan ei ehkä ole vain aiemmin ollut aidosti kiinnostunut kuulemaan sitä. Kertomattomuus voi johtua myös tarinan aukoista. Kaikki lapset eivät halua jakaa tarinaa, joka ei ole ehjä. Lapsi voi myös tiedostamattaan sulkea pois vaikeisiin elämäntilanteisiin liittyviä ahdistavia muistoja. Saattaa olla, että lapsen elämässä on pitkiäkin ajanjaksoja joista hänellä ei ole erityisiä muistikuvia. Muistoihin liittyvä pelko sekä häpeä saattaa estää niiden esiin nousua ja samalla estyvät hyvätkin muistot. (Bardy & Känkänen 2005, 41–42, 82.) Lapsen tulee saada valita, mistä omaan elämäänsä liittyvistä asioista hän puhuu. Silloin kun lapsi vaikenee, on aikuisen kyettävä ylläpitämään tarinan mahdollisuutta. Se kertoo lapselle, että aikuinen on herkistynyt hänen tarinansa suhteen ja valmis kuulemaan sen. (Muukkonen & Tulensalo 2004,

70–71.) Kuuleminen ei tapahdu vain kuuntelemalla lasta. Kuulijan on haluttava oikeasti kuulla lasta ja oltava kiinnostunut hänen kertomastaan asiasta. Tärkeää on, että tämä välittyy myös lapselle. Aikuisen tulee osata olla vuorovaikutuksellisesti läsnä ja reagoida lapsen tarinaan sopivalla tavalla. On muistettava, ettei sanallinen ilmaisu ole ainut tapa osoittaa lapselle aitoa kuulemistä. (Eskonen 2005, 148.) Lapsen tarina on omalla tavallaan kuva siitä, miten lapsi kokee ja näkee oman elämänsä. Lapselle tulee syntyä tunne, että aikuinen arvostaa niitä asioita, joista lapsi puhuu. Aikuisen tehtävänä on viestiä lapselle, että hän on valmis kuulemaan lapsen kaikenlaisia juttuja. Nämä jutut kertovat lapsen tarinaa. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 70–71.)

Tarinat muodostuvat sensuroimalla ja yhdistelemällä asioita. Tarina voi muuttua ja täydentyä ajan sekä paikan mukaan. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 44–45.) Usein tarinoiden kertominen vaatii siihen sopivan tilanteen. Kertomistilanne syntyy vuorovaikutuksellisesti jonkin asian kertomista varten. Se saattaa vaikuttaa syntyvän lähes itsestään, mutta ei ole koskaan täysin yhdentekevää milloin ja missä tarina kerrotaan. Kertomistilanne, joka mahdollistaa jonkin tarinan kertomisen, voi samalla rajata jonkin toisen aiheen kerronnan ja keskustelun ulkopuolelle. Lapsi voi kertoa tarinaansa useampaan kertaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tarinasta muodostuisi selkeämpi kokonaisuus tai siihen tulisi joka kerta jotakin uutta. Eri-laiset kertomistilanteet vaikuttavat siihen, miksi lapsi kertoo samasta tarinasta useampia versioista. (Eskonen 2005, 150–153.)

Kertoessaan tarinaa useamman kerran on lapsen mahdollista nostaa esiin erilaisia yksityiskohtia, joita hän pitää tärkeinä tai muuten kertomisen arvoisina. Tarinan kertominen uudelleen ja uudelleen voi liittyä myös siihen, että lapsella on tunne, ettei hänen tarinansa ole tullut kuulluksi. Toisaalta taas tarinaan saattaa liittyä jokin hyvin merkityksellinen muisto. Yhteen muistoon voi liittyä monia asioita, joita lapsi käsittelee toistaessaan tarinaansa yhä uudelleen. Lapsen tarinan monitasoisuus ei siis välttämättä kuulu sen ensimmäisessä kerronnassa. Lapsi voi toistaa tarinaansa myös päästäkseen havainnoimaan aikuisen reaktioita. Aikuisen reagointi kertoo lapselle hänen tarinaansa liittyvien oikean ja väärän suhteesta. (Eskonen 2005, 150–153.)

Jokaisella on henkilökohtainen tarinavarasto, jonka kertomuksista osa on toisia merkityksellisempiä. On tilannesidonnaista minkä tarinan lapsi kertoo. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 44–45.) Tarinavarantoon tallentuvat paitsi tarinoiksi muuttuneet henkilökohtaiset muistot myös muiden kertomat sekä kulttuuriset tarinat. Kertomukset, joiden keskellä olemme kasvaneet, vaikuttavat omiin tarinoihimme. Ne muokkaavat sitä, miten elämästämme kerromme sekä sitä, miten koemme elämämme tapahtumat. (Hänninen 2004, 74). Lapsi saattaa hämmentyä niiden tarinoiden paljoudesta, joita muut hänestä kertovat. Nämä tarinat voivat hiljalleen muokata lapsen kuvaa itsestä. Tällöin lapsi alkaa kertoa niitä oman tarinansa sijaan. Tarinoilla voi myös tarkoituksenmukaisesti peittää ja niihin voi piiloutua. Jäädessään toisen kertoman tarinan suojiin lapsen ei tarvitse paljastaa itseään. Näin lapsi saattaa suojella omaa haavoittuvaa tarinaansa, mutta samalla kadottaa osan itsestään. Oman tarinan osat voivat olla niin hauraita, että lapsi haluaa suojella niitä särkymiseltä. Kun pääsee lähelle elettyä elämää, voi esiin nousta asioita, joita on käsiteltävä hellävaroin. Asioita on lupa pitää piilossa ja tuoda esiin vain se, mikä itsestä tuntuu luontevalta. (Bardy & Känkänen 2005, 71, 80.) Joskus lastensuojelun lapset vaikuttavat yhtä näkymättömiltä kuin Ninni Tove Janssonin tarinassa Näkymätön lapsi. Lastensuojelun näkymättömät lapset eivät ole tottuneet kertomaan tarinaansa eivätkä saamaan osakseen hellyyttä ja hyväksyvää katsetta. Näkyväksi tulemiseen tarvitaan rakkautta ja huolenpitoa. Lapsen tulee saada kokemus merkityksellisyydestään ja tärkeästä paikastaan maailmassa. (Savolainen 2008, 165–166; Jansson 1994, 101–117.)

Oman elämän katsominen uudesta näkökulmasta vaatii rohkeutta, ymmärrystä ja halua avata vanhaa tarinaa antaen sille luvan muuttua itselle lempeämmäksi. Ehjemmässä elämäntarinassa on sekä hyviä että pahoja palasia, jotka on hyväksyttävä osaksi kokonaisuutta. (Barkman & Janhunen 2005, 127.) Oma tarinaa rakentaessa lapsi saattaa löytää menneisyydestään ja nykyhetkestään tärkeitä ihmisiä, voimavaroja ja iloa (Pölkki 2008, 178). Tarina, joka lapsella on itsestään, ohjaa tunteita ja toimintaa. Itseä koskevien tarinoiden sekä kulttuuristen kertomusten luomat mallit auttavat lasta rakentamaan elämälleen arvopohjaa ja asettamaan päämääriä, sekä antavat käsityksen oikeasta ja väärästä (Hänninen 2004, 81).

Tarinan kerronta voidaan nähdä tämänhetkistä tilannetta selittävänä. Tarina liittyy nykyhetken menneeseen sekä hahmottaa tulevaa. (Bardy & Känkänen 2005, 16; Malinen 2008, 128.) Tarinat ovat osa elämäämme, eivät vain kertomisen välineitä (Hänninen 2004, Malinen 2008, 128). Silta-projektissa käytettävät menetelmät, sukupuu ja elämänjana, ovat elämäntarinallisia ja kerronnallisia. Ne tarjoavat lapselle mahdollisuuden rakentaa omaa tarinaansa. (Pelastakaa lapset ry 2009.) Työskentelyssä korostuu lapsen tarinan tärkeys. Lapselle on tärkeää, että tarinaa kuunnellaan huolella, sillä se kertoo lapsen olevan kokemuksineen arvokas. Työskentelyssä ei saa unohtaa lapsen kokemusta kuulluksi tulemisesta, sillä se sinällään voi olla lapselle merkityksellinen. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 94–95.) Ehdoton edellytys lapsen aidolle kuulemiselle on aikuisen herkkyys lapsikohtaiselle tiedolle, lasten kokemuksille ja erillisyydelle (Hurtig 2003, 154–155, Muukkonen & Tuulensalo 2004, 4 mukaan). Tarina ei ole koskaan kuulijalle merkitykseltään samanlainen kuin kertojalleen. Tärkeää on olla tekemättä tulkintoja toisen tarinasta, mutta omilla kysymyksillä voi tuoda tarinaan uusia näkökulmia. (Bardy & Känkänen 2005, 106; Hänninen 1999, 55.) Kertomustilanteiden ollessa sosiaalisia rakentuu kerrottu tarina usein yhteistoiminnallisesti. Tarinan muodostumiseen vaikuttavat myös tilanteen normit siitä, miten ja mistä puhuminen on sallittua. (Hänninen 1999, 56.)

Tunteet ovat osa tarinoita, joita lapsi elämästään kertoo. Tarinoita kerrottaessa tulee olla tilaa myös negatiivisille tunteille. Kaikki tunteet ovat yhtä oikein ja näin ollen hyväksyttäviä. Lapsella tulee olla kokemus siitä, että kaikki hänen tunteensa ovat sallittuja eikä mitään niistä tarvitse salata tai kieltää. Yksi keino jaksaa surun tai menetyksen yli on tarkastella elämän merkityksiä oman tarinan kautta. Myönteinen tarina voi auttaa hyväksymään muutoksen. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 59–60.)

Oman elämän tarkastelu tarinoiden kautta ei sovi kaikille. Oman tarinan työstäminen ei ole hetkessä kaiken korjaava temppu vaan mukanaan kuljettava prosessi, jossa ilmenee koko elämänpöytäkirja. Siinä matkataan elämän perusasioiden äärelle yksinkertaisin keinoin. Välillä työskentely on vaivalloista ja hankalaa, välillä palpitsevaa ja nautinnollista. Kaikki elämäntilanteet eivät ole otollisia oman tarinan

työstämiseksi. Tällöin kuljetaan lapsen rinnalla ja siten ylläpidetään mahdollisuutta tarinan työstämiseen. (Bardy & Känkänen 2005, 77, 111–112.) Työskentely elämän vaikeiden asioiden äärellä on usein lapselle hankalaa ja epämiellyttävää. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapsen kanssa käsitellään aina myös jotakin hyvää, joka voimistaa lasta. Vaikeita asioita käsiteltäessä lapsen kohtaamisen tulee olla turvallinen ja lasta huomioiva. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 68.) Vielä vuosienkin päästä lasta saattaa kannatella kokemus vaikeiden asioiden sanoittamisesta ja jakamisesta turvallisen aikuisen läsnä ollessa. Merkityksellistä on siinä hetkessä koettu välittäminen ja turvallisuuden tunne. (Kinge 1999, Hurtig 2006, 193 mukaan.)

Narratiivisen työskentelyn ajatuksena ei ole muuttaa ketään paremmaksi vaan lisätä ymmärrystä (Heikkilä 2004, Malinen 2008, 131 mukaan). Sillan rakentuminen lapsen ja hänen läheistensä välille mahdollistuu luomalla yhteistä ymmärrystä. Parhaimmillaan Sillan rakentuminen korjaa suhteita, mikä mahdollistaa yhteisen ymmärryksen ja yhteistoiminnallisuuden. (Malinen 2008, 131.) Osa tarinoista muokkautuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja tapahtumille voidaan luoda uusia merkityksiä (Mäkisalo-Ropponen 2007, 46–47). Narratiivinen näkökulma kiteytyy ajatukseen itsensä hyväksymisestä uudella tavalla ja siitä syntyvään riittävyyden ja rakkauden kokemukseen (Malinen 2008, 152).

3.1.1 Sukupuu

Yksi tapa tarkastella oman identiteetin kehitystä ja sen pulmia on piirtää oma sukupuu. Sukupuun tarkastelu voi auttaa lasta ymmärtämään paitsi omaa identiteettiä myös läheisiä ihmissuhteita. Sukupuun rakentaminen avaa laajemman näkökulman elämään kuin pelkkä oman elämän ja nykytilanteen katselu. Itse rakennetun sukupuun äärellä lapsen saattaa olla helpompi hahmottaa syitä nykyhetken tilanteeseen. Samalla menneisyyden tarkastelu ja tutkiminen auttaa valmistautumaan tulevaisuuteen. Sukupuupiirroksen ja esiin nousseiden tarinoiden tarkastelun avulla voidaan ymmärtää, mitä elämässä tulisi muuttaa ja mihin suuntaan. Uudet ja muuttuneet olosuhteet vaativat muutosta myös ajattelutapoihin. Sukupuutyös-

kentelyn tavoitteena on löytää paitsi muutoskohteita myös perheen ja suvun vahvat sekä hyvät puolet. Ne voimaannuttavat ja antavat rohkeutta jatkaa eteenpäin. (Ijäs 2003, 10–11, 21–22, 201.)

Jotta lapsi voi rakentaa omaa tarinaansa, ja näin ollen piirtää sukupuutaan, tarvitsee hän tietoa omaan elämäänsä vaikuttavista tapahtumista ja ihmisistä. Tieto näiden ihmisten välisistä suhteista on myös tärkeää. Joskus lasta halutaan suojella historiaan tai perhesuhteisiin liittyviltä asioilta, jolloin kertomuksista tulee puutteellisia. Puuttuvien tietojen tilalle lapsi saattaa luoda kuvitelmia, joista luopuminen voi olla myöhemmin hankalaa. Lapsen on kuitenkin usein helpompi kestää se tieto, jota on salattu, kuin tietämättömyden tunne. Vaikeista asioista huolimatta lapsen tulisi olla tietoinen taustastaan ja historiastaan. (Andersson 2001, 190, Hurtig 2006, 190 mukaan.)

Sukupuuta piirtäessään lapsi tuo aina kuvaan omat tunteensa ja tunnekokemuksensa. Lapsi voi kokea läheisensä ja itsensä monin eri tavoin sekä liittyy yhteen suhteeseen useita erilaisia tunteita (Bardy & Känkänen 2005, 112–113). Tunnesuhteiden merkitseminen piirroksen on omalta osaltaan elämäntarkastelua. Tämä voi lisätä lapsen ymmärrystä perheenjäsenten vuorovaikutuksesta sekä saada näkemään itse omaksumiaan vuorovaikutusmalleja. Tunteet ja elämänasenteet vuorovaikuttavat keskenään, joten oppiakseen uusia tunneilmaisuja on usein tarkasteltava omia asenteitaan. Vanhoista tavoista ja asenteista luopuminen saa näkemään uudella tavalla. Sukupuupiirroksista löytyvät myönteiset mallit luovat uskoa muutoksen mahdollisuuteen. (Ijäs 2003, 130–131, 196–197.)

Sukupuun piirtämiseen on hyvä varata riittävästi aikaa ja useampi tapaaminen. Hahmotellessa suvun eri vaiheita on tarkasteluun hyvä ottaa mukaan ainakin neljä sukupolvea. Näihin sukupolviin liittyvien ihmisten kohdalle on nimen lisäksi hyvä merkitä joitakin merkittäviä tapahtumia, esimerkiksi syntymä, kuolema tai vihkimiset. Sukupuuhun merkitään ihmisten välisiä suhteita ajan kulkiessa vasemmalta oikealle, esimerkiksi sukupuuta tekevän lapsen äidin ensimmäinen avioliitto tulisi näin ollen vasemmalle ja uusien oikealle. Silloin kun merkittäviä suhteita on useita, voidaan niiden merkintätavassa ja järjestyksessä käyttää luovuutta. Sukupuun te-

kemistä aloitettaessa on hyvä miettiä eri värien merkitystä. Sukupuutyöskentelyssä mustaa käytetään yleensä vain merkityksessä jonkun kuolema. Niinpä itse puu olisi hyvä tehdä jollain muulla värillä. Keltaisella perinteisesti ympyröidään tärkeää ihmistä tarkoittava merkki. Tärkeä osa sukupuuta on siihen merkittävät ihmisten väliset suhteet. Osa näistä suhteista saattaa edelleen vaikuttaa lapsen elämäntilanteeseen ja niiden näkyväksi tekeminen auttaa lasta hahmottamaan syitä omaan tilanteeseensa. Sukupuun piirtäminen ja siitä keskusteleminen auttaa lasta näkemään eri tapahtumien merkityksiä ja niiden vaikutuksia elämässään. Perhetaustojen selvittämisen ja yhteisten keskustelujen myötä lapsen voi olla aiempaa helpompi hahmottaa perheensä ja sukunsa arvoja ja voimavaroja. Sukupuun piirtämisen myötä esiin nousseet myönteiset asiat suvusta selkeyttävät lapselle menneitä tapahtumia ja antavat pysyvyyden tunnetta. Lisääntyneen tietoisuuden myötä ymmärrys itseä, sukua ja perhettä kohtaan kasvaa. Lisääntynyt ymmärrys auttaa lasta pääsemään irti menneisyyden ikävistä tapahtumista. Ajan myötä myös anteeksianto mahdollistuu. (mm. McGoldrick 1985.)

3.1.2 Elämänjana

Elämänjanatyöskentelyn avulla saadaan näkyväksi asioista, joita lapsen ja hänen läheistensä elämässä on tapahtunut varhaisemmassa elämässä. Näiden tapahtumien avulla lapsi pystyy paremmin hahmottamaan paikkaansa maailmassa, sekä tilanteita, jotka ovat nykyhetkeen johtaneet. Elämänjanan avulla lapsi ja hänen läheistensä kartoittavat elämän merkityksellisiä hetkiä, joilla on ollut vaikutuksia lapsen elämään. Tämän kautta ymmärrys eletystä elämästä voi lisääntyä. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 28.)

Elämänjana on graafinen kuva elämäkokemuksista. Lapsi itse piirtää kronologisesti tai lineaarisesti etenevän jatkumon tai viivan, johon hän sijoittaa elämäntapahtumiaan ja muistojaan. Elämänviiva ja elämänkaari ovat elämänjanan rinnakkaisia käsitteitä. Edellä mainitut eivät aina ole nimensä muotoisia, vaan voivat näyttäytyä polkuna, talona tai vaikka autoratana. Elämänjanaa piirtäessään lapsi on kosketuksissa elämänhistoriaansa sisältyvien tunnemuistojen kanssa. Lähtökohdil-

taan elämänjana on taaksepäin katsova, mutta siihen voi sisältyä myös tulevaisuuden pohtimista. (Kekkonen 2005, 29.) Nykyhetkessä voidaan ajatella olevan läsnä sekä henkilöhistoriallinen menneisyys että ennakoitu tulevaisuus. Kummatkin määrittävät näin ollen nykyhetken merkitystä. (Hänninen 1999, 58.)

On useita tapoja tehdä elämänjanaa. Se voidaan kuvata kaarena, viivana tai käyränä. Pääsääntöisesti janalle piirretään elämän konkreettisia tapahtumia. Elämänjanan lapsi saa jaksottaa haluamallaan tavalla. (Kekkonen 2005, 30.) Työskentely alkaa janan piirtämisellä. Lapsi piirtää itselleen mieleisen janan, jota lapsen elämäntapahtumien muistelun myötä lähdetään täydentämään. Janalle lapsi saa merkitä itselleen merkityksellisiksi kokemansa asiat. Näistä esiin nousseista asioista keskustellaan lapsen kanssa ja kysymyksiä lasta voidaan auttaa muistelemaan lisää. Samalla lapsella on aika, paikka ja tila, jossa aikuisen kanssa turvallisesti kohdata mieltä painavat asiat. Jos lapsen on hankala löytää elämänsä merkittäviä kohtia, voi aikuinen auttaa kysymällä sellaisista asioista, joita tietää lapselle tapahtuneen. Varhaislapsuuden tapahtumia voidaan muistella sen kautta, mitä muut ovat lapselle kertoneet. Kertomusten tapahtumat voidaan piirtää osaksi elämänjanaa. Lapsen kanssa voi myös siirtyä elämänjanalla paitsi nykyhetkestä taaksepäin, myös eteenpäin. Janan avulla voidaan pohtia tulevaisuutta. Lapsella on mahdollisuus hahmottaa elämäänsä tästä eteenpäin ja samalla tehdä haaveitaan näkyväksi elämänjanalla. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 50.) Tapoja jaksottaa ja kuvata elämäntapahtumia janalle on useita ja näin ollen jokaisen elämänjana on kooltaan ja muodoltaan sekä sisällöltään yksilöllinen.

Elämänjanatyöskentelyn myötä lapsen elämänhistoria, elämään kuuluneet tapahtumat ja ihmiset sekä käännekohtat tulevat näkyviksi paitsi lapselle itselleen myös muille (Dunderfelt 1996, 262, Kekkonen 2005, 30 mukaan). Kuten omaa tarinaa rakentaessa, myös elämänjanaa työstettäessä, yksittäiset muistot ja isommat muistikuvat auttavat hahmottomaan elämän jatkumoa (Bardy & Känkänen 2005, 108). Oman elämän tarkastelu aloitetaan tavallisesti nykyhetkestä, josta katse suunnataan aiempiin tapahtumiin. Lapsi aloittaa kerronnan usein syntymästään, jota värittää toisilta kuullut kertomukset. Tarinan keskikohtaan valikoituu tapahtumia, jotka ovat lapselle merkityksellisiä. Tapahtumat ovat tavallisesti loogisia seurauksia

toisistaan. Näin ne muodostavat luonnollisen jatkumon tarinan päätäntää ajatellen. (Remes 2005, 71, 74.) Samalla elämänjana avaa tunnemuistoja ja -kokemuksia. Esiin nousevat ilot ja surut, muistot sekä elämykset. Lapsi piirtää ja avaa elämänsä vain sillä tavoin kuin hänestä itsestään hyvältä tuntuu. (Kekkonen 2005, 30.)

3.2 Lapsen osallisuus sijaishuollossa

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus hyvään elämään sekä turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Lisäksi se pyrkii takaamaan lapselle mahdollisuuden saada osakseen ymmärrystä ja hellyyttä (LsL 417/2007, 1§, 4§). Lisäksi lastensuojelulaki toteuttaa osaltaan YK:n Lapsen oikeuksien sopimusta. Lastensuojelulaki määrittelee sijaishuollon huostaanotetun lapsen sijoittamiseksi ja hänen hoitonsa ja kasvatuksensa järjestämiseksi kodin ulkopuolella (LsL 417/2007, 49§). Lapsen huostaanottoon ja sijaishuoltoon päädytään silloin kun lapsen kasvuolosuhteet tai lapsi omalla käytöksellään vakavasti vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään, kun avohuollon tukitoimet katsotaan tilanteeseen nähden sopimattomiksi tai riittämättömiksi, ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (LsL 417/2007, 40§). Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla (LsL 417/2007, 49§). Lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelulaitoksen lastenkodiksi, nuorisokodiksi tai koulukodiksi. Lisäksi lastensuojelulaitoksella voidaan tarkoittaa muita edellä mainittuihin rinnastettavia yksiköitä. Lastensuojelulaki ohjaa näiden kaikkien yksiköiden toimintaa. (Saastamoinen 2008, 86.)

Huostaanottoprosessi voidaan jaotella etenemisensä mukaisesti osiin (Taskinen 2007, 54–56 jaottelun mukaan). Prosessi lähtee liikkeelle siitä, että huostaanotolle on lain määrittelemät edellytykset (LsL 417/2007, 40§). Tämän jälkeen tavataan lasta ja hänen perhettään sekä tarvittaessa muita lapsen hoidosta ja huolenpidosta vastaavia tai lapselle muuten läheisiä henkilöitä sekä viranomaistahoja lastensuojelutarpeen selvittämiseksi (LsL 417/2007, 31§). Sijaishuoltopaikan valinnassa otetaan huomioon lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. Samalla tulee kartoittaa lapsen läheisverkoston mahdollisuus huolehtia lapsesta, joko ottamalla lapsi

luokseen asumaan tai osallistumalla muuten lapsen elämään. (LsL 417/2007, 32§.) Seuraava vaihe huostaanotto-prosessissa on tehdä lapselle asiakassuunnitelma, joka konkretisoi huostaanoton tarkoituksen ja tavoitteet. Lastensuojelulaki määrittelee asiakassuunnitelman tehtäväksi tarvittaessa myös vanhemmille. (LsL 417/2007, 30§.) Tässä vaiheessa prosessia kuullaan vielä asianosaisia, niin lasta kuin vanhempiaakin, heidän kannastaan huostaanottoon ennen päätöksen tekoa (LsL 417/2007, 42§). Huostaanotto voi perustua joko suostumukseen tai olla tahdonvastainen (LsL 417/2007, 43§, 44§). Huostaanoton yhteydessä tulee selvittää lapsen terveyden tila hoidon tarpeen selvittämiseksi (LsL 417/2007, 51§). Kun päätös huostaanotosta on tehty, se on voimassa toistaiseksi tai kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Huostaanotto tulee lopettaa välittömästi sen edellytysten poistuessa. (LsL 417/2007, 47§.) Lapsen sijoitusprosessissa on tärkeä tehdä yhteistyötä ja saada kaikkien osallisten äännet kuuluviin. Tällä pyritään monipuoliseen näkemykseen lapsen tilanteesta sekä hoito ja kasvatustarpeesta. Tavoitteena on yksimielinen päätös lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, jotta kaikkien osapuolten olisi mahdollista sitoutua siihen. (Heinjoki, Heinonen, Kiiskinen, Mikkola, Ollila & Peitsalo 2005, 39.)

Huostaanotto on rankka interventio. Näin ollen se on aina perheelle jonkin asteinen kriisi. Vanhemmat voivat kokea jäävänsä yksin kipeiden tuntojensa kanssa ja lapsen sekä vanhempien päällimmäisenä tuntona on usein epävarmuus tulevasta. (Känkänen & Laaksonen 2006, 31.) Kriisi voi kuitenkin olla merkki muutoksesta tai sen alkuun saattaja. On tärkeää, että lapsi saa kriisin suhteutettua elämäntarinansa kokonaisuuteen. Hän voi nähdä sen joko uhkana tai mahdollisuutena. Kriisi vaikuttaa poikkeuksetta siihen tarinaan, jota lapsi elämästään kertoo. Valittu näkökulma määrittää sen, millainen vaikutuksesta muodostuu. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 57–58.)

Lastensuojelulaki painottaa, että sijaishuolto paikan valinnassa on otettava huomioon lapsen mahdollisuus ylläpitää hänelle tärkeitä ihmissuhteita, biologiseen perheeseensä sekä muihin hänelle läheisiin ihmisiin, sijoituksesta huolimatta. Laki määrittelee sijaishuolto paikan tehtäväksi lapsen ja hänen läheistensä välisen yhteydenpidon tukemisen. (LsL 417/2007, 54§). Sijoitetulla lapsella on erityinen

tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi, jotta hänen tunneilmaisunsa vahvistuisi. Valittaessa lapselle sijaishuoltopaikkaa on huolehdittava lapsen mahdollisuudesta luoda ja ylläpitää turvallisia kiintymyssuhteita (Taskinen 2007, 77). Joillakin lapsilla aiemmat kiintymyssuhteet ovat heikkoja ja he tarvitsevat korvaavia kokemuksia. On tärkeää käydä lapsen kanssa samalla läpi kokemuksia, joista on muotoutunut vahvistavia voimavaroja. Voimavarojen ja tunneilmaisun vapauttamiseen tarvittavan tilan luominen on yksi lastensuojelun tehtävistä. (Känkänen 2006, 147–148; Taskinen 2007, 77.) Varhaislapsuuden turvallinen kiintymyssuhde ei ole onnellisen elämän taie. Kriisin kohdatessa lasta tai hänen perhettään voi turvallisuuden tunne järkkyyä. Turvallisen kiintymyssuhteen lapselle luoma kokemus, itsestä suojelemisen arvoisena ja hyväksyttynä, auttaa häntä myöhemmin selviytymään eteen tulevista vastoinkäymisistä. (Pölkki 2008, 167.) Lastensuojelun työntekijän tehtävänä on tunnistaa lapsen kiintymisen tarve ja suostua olemaan lapselle tukea antava sekä turvallinen ihminen. Kiinnittymisen tarve kuvastaa lapsen tarvetta emotionaaliseen ja konkreettiseen tukeen. (Laakso 2009, 174.) Lastensuojelutyötä ohjaa lapsikeskeisyys. Välillä työntekijän tulisi herätä kysymään itseltään: Entä jos tämä olisi minun lapseni? Lapselle työntekijät ovat niitä ihmisiä, joihin hän rakentaa kiintymyssuhdetta ja joista hän on riippuvainen. (Niemelä 2005, 57.)

Osallisuus lähtee rakentumaan sillä hetkellä asiakkaana olevasta, omana itsenään ainutlaatuisesta, lapsesta (Muukkonen 2009, 134). Lapsi, oli hän minkä ikäinen tahansa, on aina asianosainen omassa lastensuojeluasiassaan (LsL 417/2007, 20§). Lapselle on mahdollistettava aktiivinen rooli hänen omaa asiaansa käsiteltäessä. Yksi lastensuojelun keskeisistä periaatteista on lapsen osallisuus. Näin ollen lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. (Saastamoinen 2008, 63, 114.) Lapsen toivomukset ja mielipiteet on aina selvitettävä sekä otettava lapsen näkökulma huomioon ikään ja kehitystasoon suhteutettuna. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain silloin, jos se on ilmeisen tarpeetonta tai mielipiteen selvittäminen vaarantaa lapsen kehitystä tai terveyttä. (LsL 417/2007, 20§.) Lapsen mielipide voi parhaimmillaan vaikuttaa siihen, miten häntä lastensuojelussa autetaan (Muukkonen 2008, 159). Tämän vuoksi aikuisen onkin tärkeää kiinnittää huomiota niihin tapoihin, joilla lapsen mielipidettä selvitetään. Kyse

ei ole vain kysymyksen esittämisestä lapselle vaan prosessista, joka sisältää keskustelun lisäksi lapsen havainnointia ja lapsen kanssa toimimista. (Oranen 2009.)

Lapsen ottaminen osaksi lastensuojelun suunnitelman tekoa parantaa prosessin laatua. Näin saadaan myös asiakkaan eli lapsen ääni kuuluviin heti alusta lähtien. Samalla lapsi aikuisen näkökulmasta katsottuna muuttuu passiivisesta kohteesta aktiiviseksi toimijaksi. Mahdollisuus olla osallisena vahvistaa lapsen käsitystä itsestä ja omien mielipiteidensä arvokkuudesta. Osallisena olo suunnitelmaprosessissa voimaannuttaa ja omalta osaltaan suojelee etenkin niitä lapsia, jotka ovat useasti kokeneet tulleen syrjäytetyiksi muiden päättäessä heidän asioistaan. Kun lapsi pääsee osallistumaan itseään koskevaan päätöksentekoon, osallisuus konkretisoituu. Oleellisinta on vastavuoroisuus niissä tilanteissa, joissa lapsi konkreettisesti osallistuu suunnitteluun. Kukaan ei voi vaikuttaa, mikäli asioista ei saa tietoa, eikä pääse mukaan asioiden käsittelyyn. (Oranen 2009.)

Lapsen osallisuudesta puhuttaessa käydään tosiasiallisesti keskustelua siitä, miten lapsi osallistuu hänen hyväkseen tehtävän työn määrittämiseen, toteuttamiseen ja arviointiin. Oman identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsi saa olla mukana käsiteltäessä itselle tärkeiden yhteisöjen asioita. Osallisuus on vastavuoroista toimintaa ja näin ollen yksi kasvun ja kehityksen perusedellytys. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117.) Lapsen kehityksen perusedellytyksiä ovat myös jatkuvuus, turvallisuus, eheys sekä raja lapsen ja aikuisen huolen välillä. Vaikka nämä eivät juuri koskaan toteudu täydellisesti, tulisi niihin silti aktiivisesti pyrkiä. (Niemelä 2005, 62.)

Tiedon saanti itseä koskevista asioista ja mielipiteen ilmaisulla niihin vaikuttaminen muodostavat osallisuuden perusajatuksen. Osallisuuteen liittyy vahvasti myös valinnan mahdollisuus. (Oranen 2008, 9–11, 16.) Lapsella tulee olla mahdollisuus itse päättää oman osallisuutensa tapa, määrä sekä ajankohta. Lapsella tulee olla myös tilaisuus kieltäytyä tarjotusta osallisuuden mahdollisuudesta. Lapsen kieltäytymistä tulee kunnioittaa samalla tavalla kuin osallisuuttakin. Osallisuus on kokemuksellista ja vain lapsi itse voi määrittellä milloin se on onnistunut parhaiten. Aikuinen voi siis toimia osallisuuden mahdollistajana,

muttei määritellä milloin se on onnistunutta. Jokainen lapsi kokee oman osallisuutensa yksilöllisesti ja aikuisen tulisi herkistyä kuulemaan tämä kokemus. (Muukkonen 2008, 148–149.) Lapsi tarvitsee aikuista osallisuutensa mahdollistumiseksi. Osallisuuden kautta lapsi saa kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja siitä, että omat mielipiteet ja ajatukset ovat arvokkaita. Osallisuuden tärkeimpänä hyötynä voidaan pitää kokemusta kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta. Lapsen osallisuuden myötä aikuiselle tarjoutuu tilaisuus herkistyä kuulemaan lasta. Näin ollen lapsen ajatusten ja kokemusten ymmärtäminen syvenee. (Oranen 2008, 9–11, 16.) Samalla aikuisen tehtävänä on tunnistaa ne tilanteet, joissa pienenkin lapsen on mahdollista tehdä päätöksiä ja valintoja (Oranen 2009).

Thomas (2000, 175–176) on jakanut osallisuuden kuuteen ulottuvuuteen. Ulottuvuuksia ovat 1) mahdollisuus valita, 2) mahdollisuus saada tietoa, 3) mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, 4) mahdollisuus ilmaista itseään, 5) mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja 6) mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Jäsennys tekee näkyväksi lapsien ja heidän tilanteidensa yksilöllisyyden. Nämä kuusi ulottuvuutta nousevat esiin Silta-projektin keinoja ja tavoitteita tarkasteltaessa. Näin ollen Silta-projekti lisää lapsen osallisuutta. Projektissa käytössä oleva sukupuumenetelmä on yksi esimerkki osallisuutta mahdollistavasta toiminnallisesta tukimuodosta. (Pelastakaa lapset ry 2009.) Toiminnan kautta yhteys lapsen elämään syntyy parhaiten. Vuorovaikutuksessa lapsen kokemukset, tunteet ja mielipiteet tulevat selvemmin kuulluiksi. Useimmat lapset kokevat puhumisen tekemisen ohella itselleen luontevaksi. (Välivaara 2004, 19–20.)

Lastensuojelun sijaishuoltolapsista on paljon muiden tuottamaa tietoa. Lapsi harvoin on kuitenkaan itse ollut mukana tuottamassa tätä. Tämän tiedon varjoon jää usein lapsen oma käsitys itsestä. Herkästi unohtuu se, että lapsi itse tietää parhaiten, millainen hän on. Havainnot ja tulkinnat, joita lapsi tekee omista murheistaan ja iloistaan tulisi ottaa huomioon sijaishuoltoprosessin joka vaiheessa. On selvitetävä lapsen oma kokemus. Lapsen sijoitusta perheen ulkopuolelle valmisteltaessa on opittava kuuntelemaan lapsen omia havaintoja. Lasten omille pohdinnoille tulee olla tilaa, työntekijä ei voi ajatella lapsen puolesta. Osallisuudesta voidaan

puhua vasta kun lapsen kanssa jaetaan näkemyksiä ja tehdään yhteistyötä. (Butler 1996, Bardy & Känkänen 2005, 116–117 mukaan.) Tieto lapsen arjesta on tärkeää. Paljon tietoa voi jäädä saamatta jos sitä ei osata kysyä lapselta suoraan. (Muukkonen 2009, 137.) Lapsen tiedon pitäisi tulla kuulluksi ja arvostetuksi myös silloin kun sen on ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa sekä silloin kun aikuinen ei näe tietoa yhtä merkittävänä kuin lapsi (Hotari ym. 2009, 124). Ilman lapsen tiedon arvostamista ei voida puhua osallisuudesta. Lapsen tuottamaa tietoa tarvitaan, jotta ymmärtäisimme lapsen ajattelu- ja kokemusmaailmaa. (Hurtig 2006, 186.)

Pohdittaessa lapsen osallisuutta lastensuojelulain näkökulmasta nousee käytännössä usein esille kysymys suojelun ja itsemääräämisoikeuden suhteesta. On tilannekohtaista tuleeko lapsen itse antaa tehdä ratkaisuja vai suojella lasta sulkemalla hänet päätöksenteon ulkopuolelle. (Thomas 2002, 36, 38, 47.) Tapauskohtaisesti on aina arvioitava lapsen turvallisuus. Jossain tilanteissa osallistujan rooli voi olla lapselle kohtuuttoman raskas tai se voi vaarantaa lapsen turvallisuuden. Tämä ei kuitenkaan saa olla lähtökohtainen oletus määriteltäessä lapsen osallisuutta, vaan se muistuttaa tilannekohtaisen arvion tärkeydestä suhteessa lapsen oikeuksiin olla osallinen sekä tulla suojelluksi. (Hurtig 2006, 184–186.) Lapsen osallisuuden ja siihen liittyvien kohtaamisten kautta lapsen on mahdollista saada aikuiselta tunnekokemuksia turvasta ja välittämisestä. Jo tunnekokemukset sinällään voivat olla lasta suojelevia. (Tiilikainen 2008, 142.)

Sijaishuollossa lapsesta tuotetun tiedon tulisi olla moniäänistä. Etenkin lapsen ääni tulee nostaa esille. Dokumentoitaessa lapsen elämää, on muistettava, että hän itse on sen suhteen asiantuntija. Lapsi tuottaa itse merkittävimmän omaa elämäänsä koskevan tiedon. Osallistumisen myötä lapsella on mahdollisuus voimaantua. Yhdessä työskentelyn kautta sekä prosessista että lapsesta siinä tulee näkyvä. Lapsen mukaan otto dokumenttien laadintaan lisää lapsen sitoutumista työskentelyyn. Lapsen on tultava nähdyksi ja kuulluksi sekä osalliseksi itseä koskevissa asioissa. (Kääriänen, Leinonen & Metsäranta 2006, 21, 23.)

Lapsen ja vanhempien osallisuus lastensuojeluprosessissa tuo esiin huolten ja muutostarpeiden lisäksi voimavaroja. Lapsella, perheellä tai lähiverkostolla olevat

voimavarat voivat olla jo lapsen käytössä, tai ne voivat osallisuuden kautta löytyä lapsen tai hänen perheensä tueksi. Osallisuudessa keskiössä on huolen lisäksi voimavarat, joiden avulla murheet pystytään käsittelemään. (Muukkonen 2008, 160.)

Lapsen perusoikeus on kokea kuuluvansa johonkin ja olevansa jollekin erityisen tärkeä. Nämä tulisi taata lapselle myös sijaishuollossa. (Rautio 2005, 95.) Emotionaalisen tilan löytyminen lastensuojelun lainsäädännöllisestä viitekehyksestä on tärkeää sijoitusprosessin joka vaiheessa, sillä ilojen ja surujen jakaminen yhdessä lasten kanssa on osa lastensuojelutyötä. Sijoitusprosessissa tarvitaan lisäksi tilaa pohtia muutosta sekä omaa ja muiden tarinoita sekä niihin liittyviä tunteita. Samalla lapsi saa mahdollisuuden rikastuttaa omaa tarinavarantoaan. (Bardy & Känkänen 2005, 43, 53.) Aikuisen tulisi kaikissa tilanteissa pitää lapsi mielessään. Hänen tehtävänsä on vahvistaa lapsen osallisuutta näkemällä ja havainnoimalla lasta. Aito näkeminen auttaa syventämään tietoutta siitä millainen lapsi on. Kaikissa tilanteissa lapsen ei ole mahdollista olla paikalla. Tällöin on tärkeää säilyttää lapsi puheessa, jolloin lapsi käsiteltävän aiheen keskiössä säilyy. (Muukkonen 2008, 155.)

Lapsen tullessa sijaishuoltoon sekä lähtiessä sieltä, vaihtuvat lapsen arjessa läsnä olevat aikuiset sekä koti. Kertoakseen tarinaa lapsen on koettava olonsa turvallisiksi ja luotettaviksi kuulijaan. Lastensuojelu ei aina kykene tarjoamaan lapselle tätä turvaa, sillä lapsi on usein erilaisissa siirtymätiloissa. Tällöin lapsi ei aina ehdi tai kykene luomaan luottamussuhdetta ympärillään oleviin ihmisiin. Siirtymätiloille tunnusomaisia ovat epävarmuus ja suuret muutokset, jotka lisäävät lapsen haavoittuvuuden riskiä. Siirtymätiloissa lapsi kulkee ikään kuin ei-kenenkään-maalla ja tarvitsee avukseen aikuisen saattamaan turvallisesti perille. Lapsen matka voi kulkea avohuollosta sijaishuoltoon tai sijoituspaikasta toiseen. Vaikka lapsi ei siirtymätiloissa kykenisi jakamaan omaa tarinaansa, hän voi silti saada niistä positiivisia palasia omaan tarinaansa. (Bardy & Känkänen 2005, 69.) Siirtymätiloissa aikuiselta kaivataan herkkyyttä kuulla lasta ja vastaanottaa kokemuksia, havaintoja ja tunteita (Taskinen 2007, 80). Tämä on tärkeää, sillä lapsi on, hänelle ehkä jo tuttujen, luopumisen ja uudelleen aloittamisen äärellä. Samalla aikuisen tehtävänä

on turvata lapsen arki ja hyvinvointi. (Känkänen 2009, 232, 240.) Siirtymiin tulee paneutua huolella, jotta lapsen turvallisuus ja hyvinvointi säilyvät. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että muutoksesta huolimatta lapsi on koko ajan tietoinen siitä, kuka on se aikuinen, joka vastaa hänen asioistaan. Kaikilta osapuolilta vaaditaan aikaa, avoimuutta ja rohkeutta siirryttäessä uuteen. (Känkänen & Laaksonen 2006, 34–35.) Onnistuessaan siirtymät voivat olla korjaavia ja uutta luovia. Näin ollen ne voivat muodostua käännteentekeviksi muutokseksi lapsen elämässä. (Känkänen 2009, 232, 240.)

3.3 Sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä

Lastensuojelulain ajatus lapsen osallisuudesta linkittyy vahvasti sosiaalipedagogiikan näkemykseen ihmisestä oman elämänsä asiantuntijana. Lapsi nähdään toimivana, elämänsä keskiöön asettuvana subjektina. Arjessa läsnä oleva sosiaalipedagoginen ajattelu nostaa esiin toivon näköalan. (Ranne 2005, 16.) Kyky ymmärtää toista ja tulla itse ymmärretyksi on osa kokemusten jakamista ja sitä, että tulee hyväksytyksi omana itsenään. Lastensuojelun työntekijältä vaaditaan herkkyyttä sekä kykyä peilata lapsen kokemusmaailmaa. (Välivaara 2004, 19.) Työntekijän on tärkeää pysyä sisäisesti vahvana, vakaana ja empaattisena, jotta hän kykenee elämään lapsen rinnalla vaikeissa prosesseissa. Kaikkein eniten lapsi kaipaa rakkautta ja ihmistä joka välittää. Jos työntekijä oman ammatillisuutensa nimissä pysyy kovin etäällä, jää lapsi vaille kaipaamaansa. (Niemelä 2005, 65.)

Lastensuojelutyön teoriaperustan voidaan nähdä pohjautuvan lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen, sosiaalityöhön sekä sosiaalipedagogiikkaan. Teoriaperustan painottuminen eri aloihin vaihtelee maittain. Esimerkiksi Saksassa lastensuojelun sijaishuolto mielletään sosiaalipedagogiikaksi. Suomessa lastenkotityön ajattelun perinteisesti olevan osaltaan sosiaalityötä sekä kasvatuksellista työtä (Aho 1999, 16, Laakso 2009, 43 mukaan), eikä keskustelua lastensuojelun sijaishuolto-työn paikasta eri alojen välillä ole käyty. (Laakso 2009, 42–43.) Tutkimuksensa johtopäätöksissä Laakso (2009, 261) esittää sosiaalipedagogiikan käsitteenä, joka nivoo yhteen lastenkodeissa tehtävän monimuotoisen työn. Tätä hän perustelee

sosiaalipedagogiikan arkisuuntautumisella, monitieteellisellä lähestymistavalla sekä suuntautumisella sosiaalisten ongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen. Sosiaalipedagoginen viitekehys näkyy myös Silta-projektissa ja seuraavassa avaamme lastenkotityötä sosiaalipedagogisesta näkökulmasta.

Sosiaalipedagogisen työn tavoitteena on tukea ihmistä löytämään oma paikkansa yhteiskunnan toimintakykyisenä jäsenenä. Sosiaalipedagogiikan voidaan ajatella yhdistävän sosiaalisen ja kasvatuksellisen näkökulman. Tarkastelun kohteena on yksilön ja sosiaalisen ympäristön välinen vuorovaikutus. Se pyrkii lisäksi tukemaan yksilön kehitystä sekä ehkäisemään ja korjaamaan ongelmia. Sosiaalipedagogiikka on aina kasvatuksellista ja se voidaan nähdä muutostyönä, jota tehdään asiakkaan omilla ehdoilla ja omista lähtökohdista käsin. (Nivala 2007, 77–78, 102–103.)

Sosiaalipedagoginen työ perustuu asiakkaan subjektiuden tukemiseen. Lisäksi siinä painottuvat itseapuun auttaminen ja inhimillisen kasvun tukeminen. Lasta autetaan tulemaan tietoiseksi hänessä piilevistä voimavaroista. Inhimillisen kasvun tukeminen mahdollistuu tilanteissa, jossa asiakas alkaa kaaoksen myötä vaikuttaa elämäänsä valinnoillaan ja ottaa vastuuta oman elämänsä tapahtumista. Lastenkodin ohjaajat ovat omassa työssään inhimillisen kasvun tukijoita. He ohjaavat lapsen elämänhallintaa tukevia valintoja ja vastuuttavat hänet valintojensa edessä. Ohjaajat tukevat lasta elämäntarinan rakentamisessa, lapsen suunnitellussa tulevaisuutta ja reflektoidessa mennyttä. (Mönkkönen, Nurro & Väisänen 1999, 22, 30–31, 54, 81–82.)

Lapsi on toiminnallinen ja sosiaalinen olento, joka jäsentyy siihen aikaan ja paikkaan jossa hän elää. Yhteiskunnan jäsenenä lapsella on myös erilaisia rooleja. Hän on subjekti, jolla on oikeus olla tietoinen itsestään ja ympäristöstään sekä menneisyydestään että osin myös tulevaisuudestaan. Sosiaalipedagogisen periaatteen mukaisesti on tärkeää huomioida lapsen kehittymismahdollisuudet siinä ajassa ja paikassa, jossa hän elää. Sosiaalipedagogisessa työssä pyritään tukemaan psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä yksilön ja yhteiskunnan muuttuvassa elämässä. Tällä tavoin pyritään vahvistamaan oman elämän subjektina toimimisen mahdollisuuk-

sia. Tärkeää on, että lapselle syntyy ymmärrys oman elämän merkityksestä ja omista vaikutusmahdollisuuksista. (Mönkkönen ym. 1999, 11, 14–16.) Olemassa oleva valinnan mahdollisuus sitouttaa lasta ja tekee toiminnasta mielekästä. Tärkeintä on valinnan mahdollisuus, ei niinkään se, käyttääkö lapsi sitä. (Matilainen 1994, Mönkkönen ym. 1999, 27 mukaan.) Lapsen persoonallista arvokkuutta ja itsemääräämisoikeutta tulee aina kunnioittaa. Arvokkuuden kokemuksen myötä lapsi uskoo omiin mahdollisuuksiinsa elämäntarinansa rakentajana ja siihen liittyvien päätösten tekijänä. Lasta tulee tukea omien kokemustensa käsittelyssä. Lapsen oppiessa käsittelemään kokemuksiaan ja niiden merkityksiä, kasvaa hän samalla oman elämänsä vastuunottajana. (Timonen-Kallio 2007, 60.)

Sosiaalipedagogisessa työssä lähtökohtana on sosiaalisen todellisuuden ja ympäristön hahmottaminen yksilön tai ryhmän näkökulmasta. Oleellista on luoda toimiva vuorovaikutussuhde asiakkaan ja työntekijän välille. Kohtaaminen ja vuorovaikutus asiakkaan arjessa rakentavat ymmärrystä. Sosiaalipedagogisen ajatuksen mukaan on tärkeää saada lapsi tiedostamaan, että hänellä itsellään on avaimet muutokseen. (Ranne 2005, 16, 18; Ranne & Rouhiainen-Valo 2005, 33.) Silta-projektissa käytettävien työmenetelmien myötä lapsi pääsee tutustumaan itseensä ja elämäntarinaansa. Tämän myötä lapsen itsetuntemus lisääntyy, millä on myönteinen vaikutus lapsen minäkuvaan. (Pelastakaa lapset ry 2009; Väливаара 2004, 19.) Kun lapsi oppii ymmärtämään itseään ja omien tunteidensa yhteyttä elettyyn ja koettuun, lisääntyy hänen ymmärryksensä muita kohtaan (Kaljonen 2005, 23). Elämäkokemukset ja elämäntarina voidaan nähdä samalla lapsen tämän hetkistä toimintaa selittävänä (Mönkkönen ym. 1999, 68).

Narratiivisia työmenetelmiä voidaan käyttää sosiaalipedagogisen työn välineinä jos ne liitetään osaksi tavoitteellista ja ammatillista työtä. Tällöin tavoitteet ovat sosiaalipedagogisesti sosiaalisessa kasvatuksessa, selviytymisen tukemisessa sekä yksilön tai yhteisön voimavarojen vahvistamisessa. Keskeistä on voimavara-lähtöisyys ja kiinnostuksen suuntaaminen ratkaisuihin ja tulevaisuuteen. (Ruusunen 2005, 55.)

Jokainen sijoitettu lapsi tuo mukanaan lastenkotiin oman tarinansa. Lastenkoti-työssä on mietittävä kenelle lapsen tarina kuuluu, kuka on oikeutettu olemaan osa lapsen tarinaa. Lasta on autettava kokoamaan elämätarinaansa sekä myönteisistä että kielteisistä kokemuksista. Uudelleen jäsenneilyn tarinan tulisi olla sellainen, ”jonka kanssa lapsen on helpompi elää”. Kuuleva, turvallinen ja hyväksyvä ympäristö mahdollistaa sen, että lapsi voi jakaa tarinoita omasta elämästään. Jotta lapsi tulee osaksi yhteisöä, on yhteisön hyväksyttävä hänen tarinansa osaksi omaansa. Yhteisössä rakentuu monta tarinaa; yhteisön oma ja sen sisällä jokaisen jäsenen henkilökohtainen tarina. Lapsen on saatava tulla yhteisöön sellaisena kuin hän on, hänen ei pidä joutua sensuroimaan tai muokkaamaan tarinaa saadakseen hyväksyntää. Tarinalla on kuitenkin oikeus muuttua ajassa ja paikassa. (Barkman & Janhunen 2005, 128–131.) Lapselle on tärkeää kokemus omasta tarpeellisuudesta suhteessa siihen yhteisöön ja yhteiskuntaan, jossa hän elää. Se on yhtä tärkeää, kuin rakastaminen ja rakastetuksi tuleminen. (Mönkkönen ym. 1999, 31.)

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

4.1 Ensiaskeleet opinnäytetyön teossa

Opinnäytetyöprosessi alkoi toukokuussa 2009 löydettyämme Silta-projektin Lahden ammattikorkeakoulun opinnäytetyöpankista. Otimme yhteyttä Tuula Hyppöseen, joka Lahden ammattikorkeakoulun puolelta toimi vastuupettajana Silta-projektissa. Kuultuamme lisää projektista syntyi päätös lähteä siihen mukaan opinnäytetyön teon kautta. Toukokuun lopussa oli ensimmäinen Silta-tapaaminen, jossa olivat mukana Pelastakaa Lapset ry:n edustajat projektipäällikkö Pirjo Kiiskinen ja projektityöntekijä Tuija Eskelinen, LAMK:in opettajat Tuula Hyppönen ja Riitta Laakso sekä me opiskelijat, jotka olimme kiinnostuneita tekemään opinnäytetyön Silta-projektin arviosta.

Kesän 2009 aikana hahmottelimme opinnäytetyön teoreettista viitekehystä sekä tutkimuskysymyksiä. Haimme tutkimuslupaa Pelastakaa Lapset ry:ltä 6.7.2009 ja saimme myönteisen päätöksen, siitä huolimatta ettei meillä vielä ollut esittää tut-

kimussuunnitelmaa. Lupasimme toimittaa tutkimussuunnitelman heti sen valmistuttua. Tutkimussuunnitelmaseminaari oli 24.9.2009 jolloin meillä oli esittää myös miltei valmis kyselylomake. Suunnitelmaseminaarin jälkeen alkoi opinnäytetyön teorian kirjoittaminen.

Kyselylomakkeen valmistuttua emme kuitenkaan voineet postittaa sitä heti, sillä yllättäen selvisi, että vantaalaisten lasten haastattelua varten oli haettava erillinen tutkimuslupa Vantaan kaupungilta. Tämä viivästytti aineiston keruun aloitusta. Joulukuun alussa saimme Vantaalta tutkimusluvan.

4.2 Teoriapohjan muotoutuminen

Opinnäytetyön teoreettiseksi viitekehyyksi muotoutui narratiivisuus, lapsen osallisuus sijaishuollossa sekä sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä. Nämä käsitteet tukivat Silta-projektin tavoitteita sekä menetelmiä ja olimme itse kiinnostuneita tutustumaan niihin tarkemmin. Narratiivisuus nousi teoreettisesta viitekehyyksestä myös ohjaamaan tapaamme tehdä tutkimusta.

Opinnäytetyötä aloittaessa lähdimme ensimmäiseksi tutustumaan sen teoreettiseen viitekehyykseen lähdekirjallisuuden kautta. Yllättävää oli, kuinka paljon kirjallisuutta narratiivisuudesta oli saatavilla. Suurin osa narratiivisuutta käsittelevästä kirjallisuudesta kuitenkin lainasi toisiaan ja jouduimme kriittisesti valitsemaan sekä perustelemaan eri lähteiden valintaa. Luimme kumpikin suurimman osan lähdekirjallisuudesta poimien sieltä oman työmme kannalta oleellimmat asiat. Yhdessä kirjoittaminen helpottui kun olimme molemmat perehtyneet alkuperäisen tekstin sisältöön ja tapaan kertoa. Haastavinta oli löytää faktaa sosiaalipedagogiikan näkymisestä lastenkotityössä. Tiesimme oman kokemuksemme kautta lastensuojelutyössä olevan paljon piirteitä, jotka sopivat yhteen sosiaalipedagogisen viitekehyyksen kanssa. Käytimme sosiaalipedagogiikan lähdekirjallisuutta tukemaan ja määrittelemään jo tuntemamme lastenkotityön arkea. Löysimme lisäksi väitöskirjan (Laakso 2009), joka käsitteli etnografiaa lastenkotityössä ja sivusi sen

mahdollisuutta tulla nähdyksi osana sosiaalipedagogista työtä. Näin olemassa ja havaittavissa oleva teoriaperustamme sai tieteellisen pohjan.

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä on koota kahdentoista lapsen arvio Silta-projektista. Tutkimuskysymykset ovat:

- Onko Silta-projektin työskentely lisännyt lapsen ymmärrystä omasta elämästään?
- Onko lapsen oma tarina tullut työskentelyn myötä ehjemmäksi?
- Muuttuiko lapsen ja hänen läheisensä välinen suhde Silta-projektin työskentelyn myötä?

Kyselylomakkeessa (liite 1) kysymyksillä kaksi, kolme, neljä ja viisi haetaan vastausta kysymykseen lapsen ymmärryksen lisääntymisestä. Kysymykset kuusi, seitsemän ja kahdeksan ovat kysymyksiä lapsen oman tarinan ehjemmäksi tulemisesta. Vastausta lapsen ja hänen läheisensä välisen suhteen muutokseen haetaan kysymyksillä yhdeksän, kymmenen ja yksitoista. Kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen tarkoituksena on johdatella lasta aiheeseen ja samalla kartoittaa lapsen kokemusten tunnelmia.

Kysymykset ovat muotoutuneet sen pohjalta, mitä ajattelemme ymmärryksen lisääntymisestä suhteessa lapsen oman elämäntarinan ehjemmäksi tulemiseen. Koemme, että ymmärryksen lisääntyminen mahdollistaa tarinan ehjemmäksi tulemisen. Tämän myötä sillan, jolla läheissuhteita Silta-projektissa kuvataan, rakentuminen tulee mahdolliseksi.

6 MENETELMÄT JA AINEISTON HANKINTA

6.1 Aineiston hankinnan lähtökohdat

Opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen. Tätä perustelee tavoite kerätä lasten arviota Silta-projektista tavalla, joka ei tavoittele kovaa faktaa vaan pikeminkin kuvailee lasten kokemuksia. Kuten laadullisen tutkimuksen yleensäkin, niin myös tämän opinnäytetyön, lähtökohta on kuvata todellista elämää (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Aineistonkeruuta rajoitti Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projektin ohjausryhmältä saatu ohje siitä, ettei lapsia saa tavata henkilökohtaisesti. Tämä vuoksi päädyimme avoimeen kyselylomakkeeseen.

Lapsen kokemuksen ollessa lähtökohtana tutkimustehtävälle on kysymykset asetettava niin, että lapsella on oikeasti mahdollisuus vastata niihin niin kuin hänestä itsestään tuntuu. On tärkeää, ettei lapselle kysymyksen luettua jää tunne, että häneltä odotetaan jotain tiettyä vastausta (Karlsson 2006, 10).

6.2 Tutkimuskysymykset kyselylomakkeen pohjana

Keräsimme aineiston avoimella kyselylomakkeella. Päädyimme avoimiin kysymyksiin sen vuoksi, että saisimme lapsen äänen kuuluviin mahdollisimman aidosti. Meille oli tärkeää, että lapsella oli mahdollisuus kertoa omin sanoin se, mitä hän on kokenut.

Avointen kysymysten myötä meidän oli mahdollista saada sellaistaakin, lapselle itselleen oleellista, tietoa, jota emme ole projektiin nähden ulkopuolisina osanneet kysyä. Kyselylomake (liite 1) jäsenyi tutkimuskysymysten pohjalta niin, että sen avulla saatiin koottua lasten kokemuksia aihepiireistä, jotka mielestämme ovat Silta-projektin arvioinnin näkökulmasta oleellisia. Kyselylomaketta tehdessä meille oli tärkeää koettaa tavoittaa siinä sama narratiivinen näkökulma, joka tulee esiin Silta-projektissa. Kyselylomakkeen tarkoituksena oli omalta osaltaan olla lasta

tukeva ja voimaannuttava. Kysymykset aseteltiin niin, etteivät ne enää avaa käsiteltyjä aiheita vaan ovat osaltaan sulkemassa prosessia.

Lapsille suunnatuissa lomakkeissa kyselyn ulkonäköön tulee kiinnittää huomiota, jotta se houkuttelisi vastaamaan. Kyselyn pohjana on hyvä käyttää selkeää kieltä ja kuvia. Palautetta kysyttäessä on pohdittava miksi sitä kerätään ja mikä on sen käyttötarkoitus. (Muukkonen & Kivelä 2008, 117.) Pyrimme laatimaan kyselylomakkeestamme sellaisen, joka houkuttelisi lasta kertomaan tarinaa (mm. Eskola & Suoranta 2000, 23).

6.3 Aineiston keruu

Aloitimme aineiston keruun joulukuussa 2009 lähettämällä kyselylomakkeita (liite 1) kolmeen eri lastenkotiin. Yhteen lastenkotiin lähti kaksi (2) kyselyä, toiseen neljä (4) ja kolmanteen kuusi (6). Kaiken kaikkiaan lähetettiin 12 kyselylomaketta, joiden liitteinä oli saatekirjeet lapselle (liite 2) ja hänen omahoitajalleen (liite 3) sekä palautuskuori. Kyselyt postitettiin lastenkotikohtaisesti, joten laitoimme kirjeeseen erillisen saatteen, josta vastaanottajalle selvisi kenelle kyselyt oli osoitettu ja mitä kaikkia kirje piti sisällään. Silta-projektin projektipäällikkö Pirjo Kiiskinen Pelastakaa Lapset ry:stä osoitti meille lastenkodit, joihin kyselyt lähetettiin sekä lastenkotikohtaiset kyselylomakkeiden lukumäärät.

Tammikuussa 2010 olimme saaneet kolme vastausta kahdestatoista (3/12). Helmikuussa pyysimme sähköpostitse lastenkodin johtajia muistuttamaan omahoitajia ja lapsia kyselystä. Lastenkodista, johon lähetettiin kaksi kyselyä, saimme vastauksen, että heiltä kyselyt on palautettu. Maaliskuun alussa lähetimme uudelleen sähköpostia kahteen lastenkotiin, joista aiempaa muistutusta ei oltu kommentoitu. Maaliskuun lopulla saimme Pirjo Kiiskisen kautta viestin, että lastenkoti, johon oli lähetetty neljä kyselylomaketta, halusi uudet lomakkeet. Lähetimme ne heille. Saatekirjeet päivitettiin ja niihin lisättiin päivämäärä (1.4.2010), johon mennessä vastausten tulisi olla meillä. Lisäksi saimme sähköpostia, jossa pyydettiin lähettämään liitetiedostona uudet kyselylomakkeet. Sähköpostiviestistä ei selvinnyt mistä lastenkodista se oli lähetetty. Lähetimme meitä lähestyneelle henkilölle viestin,

jonka liitteiksi laitoimme sekä kyselylomakkeen että lapselle ja omahoitajalle osoitetut saatekirjeet. Uudelleen lähetetyt neljä kyselylomaketta palautui meille sovittuun päivämäärään mennessä. Sähköpostitse lähettämistämme kyselylomakkeista emme saaneet yhtään takaisin. Näin ollen saimme kokonaisuudessaan seitsemän vastausta. Suurin osa vastauksista oli melko niukkasanaisia. Vain muutamia lapsista kuvailivat suoraan tunteita, joita työskentely oli herättänyt. Positiivisesti yllätys oli, että jokaiseen kysymykseen saimme useita erilaisia vastauksia (n 77). Vain muutama lapsi oli sivuuttanut yksittäisen kysymyksen viivalla, tulkitimme nämä kuitenkin vastauksiksi. Sivuuutukset eivät kohdistuneet mihinkään yksittäiseen kysymykseen. Lasten vastauksista saimme sellaisen vaikutelman, että kaikki kysymykset olivat tulleet ymmärretyiksi.

7 AINEISTON ANALYYSI

Analyysin tarkoituksena on tiivistää kerätty aineisto kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Hajanaisista kertomuksista pyritään luomaan selkeä kuva lasten arviosta. (mm. Eskola & Suoranta 2000, 137).

Narratiivinen tutkimus ei muodosta yhtenäistä tutkimustapaa. Se luo tutkimukselle väljän kehysten, joka mahdollistaa erilaiset tutkimustavat. Tähän syynä on narratiivisen tutkimuksen tekeminen eri tieteenalojen sisällä, jolloin eri tieteen alat tuovat mukanaan erilaiset erityispiirteensä. Tehtäessä narratiivista tutkimusta keskiöön asettuu kertojan näkökulma ja sen ymmärtäminen kertojan omassa todellisuudessa. Tämä käsittää tarinan sijoittumisen tiettyyn sosiaaliseen struktuuriin, aikaan ja paikkaan sekä kertojan sosiaaliseen todellisuuteen. (Erkkilä 2005, 196, 198.)

Narratiivisuus käsitteenä kertoo tietämisen tavasta ja tiedon luonteesta. Kertomusten ajatellaan rakentuvan henkilön mielessä ja jäsentyvän narratiivisen ajattelun avulla. Narratiivisessa tiedonmuodostuksessa kertoja pyrkii ymmärtämään elämänsä kokonaisuutta yhdistämällä eri palasia ja etsien yhteyksiä tapahtumien välille. Arjen tapahtumista ja sosiaalisista suhteista kerrotaan narratiivisuuden

avulla. Tämän ajattelutavan myötä voimme myös selventää inhimillistä toimintaa. (Erkkilä 2005, 199–200.)

Kokemuksilla nähdään olevan suuri merkitys narratiivisessa tutkimuksessa. Niiden avulla kertoja kuvaa kokemusmaailmaansa. Inhimillisten kokemusten tutkiminen on haastavaa, sillä tutkija tavoittaa kokemukset vain kerronnan kautta, jolloin niihin sisältyy tulkintaa. Narratiivisessa tutkimuksessa huomio kiinnitetään kertomuksiin. Tarkoituksena on saada selville miten kertojan kokemus on mukana tarinassa sekä kuvata kokemuksen moniulotteisuutta. Kokemuksen ajatellaan olevan luonteeltaan muuttuva. Tutkimuksen kannalta on hyvä jos kertoja reflektoi tarinaansa sitä kertoessaan. Tällöin jo yhdenkin ihmisen kertomus tutkittavasta asiasta on riittävä. (Erkkilä 2005, 201–202.)

Tutkimuksen aineistoa kerätessä ja analysoitaessa sitä narratiivisesti on huomioitava, että keruumenetelmässä kertoja saisi vapaasti ilmaista kirjallisesti tai suullisesti elämänsä eri vaiheista. Analysointitavan tulee olla joko narratiivien analysointia tai narratiivinen analyysi. Näitä analysointitapoja ei tule sekoittaa keskenään. Narratiivien analysointi pyrkii yleispätevän tiedon etsimiseen narratiivien tematisoiden ja luokitellen. Narratiivinen analysointi puolestaan keskittyy kertomuksiin, pyrkimyksenä löytää sen juoni ja kuulla sitä säilyttäen kertoja äänen. Tarkoituksena on myös analysoida kertojan ja tutkijan välistä yhteistyötä tarinan tuottamisessa sekä erilaisia kerrontatapoja ja konteksteja. (Erkkilä 2005, 200.)

Tehtäessä narratiivista tutkimusta on tutkijan tärkeää ymmärtää miten tarina ja sen tulkinta on syntynyt. Tutkimusmateriaalin syntyyn vaikuttavat kyselyyn vastaajat sekä tutkija, joka kyselyn on laatinut. Tutkija rakentaa kyselyään valitsemansa aiheen tai teeman pohjalle. Kyselyn valmistumiseen vaikuttaa, mitä tutkija entuudestaan tietää sekä mihin hän kyselyä ja siitä saatavaa tietoa tarvitsee. Kyselylomakkeen kysymykset ohjaavat näin ollen vastaajan tarinan muodostumista. (Erkkilä 2005, 205–206.)

Lasten vastauksia analysoitaessa on otettava huomioon, että lapsen ja aikuisen tulkinnat asioista eivät välttämättä ole samanlaisia. Lapsi saattaa ymmärtää ky-

seessä olevan asian eritavalla kuin aikuinen. Lapsen näkemys ei kuitenkaan ole vähemmän oikea ja arvokas. (Rautio 2005, 46.) Narratiivien analyysissä ei kuvata vain kokemuksen yhteisiä rakennetekijöitä, vaan myös kokemusten erilaisuutta. Analyysissä keskitytään kokemusten kuvaamiseen. (Erkkilä 2005, 209.)

Lähestyimme aineistoa lukemalla lasten vastaukset läpi useampaan kertaan. Kokosimme vastaukset ryhmiin, siten kun olimme ajatelleet niiden vastaavan tutkimuskysymyksiimme. Samalla kokosimme yhteen kyselylomakkeeseen kaikkien lasten vastaukset. Näin meille selkiytyi se, mistä lapset vastauksissaan oikeastaan puhuivat. Tämän olimme kuitenkin määritelleet jo ennalta kysymyksiä tehdesämme. Näin ollen tutkimuksemme aineiston analysoinnin kannalta on mielekästä keskittyä tarkastelemaan sitä, miten lapset kokemuksistaan meille kertoivat. Käytännössä tämä tarkoitti aineiston teemoittelua etsien samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia vastauksista. Aineiston teemoittelussa tarkoituksena on nostaa esiin teemoja, jotka ovat tutkimuskysymyksiä kuvailevia. Vertailemalla eri poimintoja, tulee näkyväksi eri teemojen esiintyminen aineistossa. Aineistosta voidaan myös poimia sitaattipätkiä ja näin kuvata aineistoa sekä perustella tehtyjä tulkintoja. (Eskola & Suoranata 2000, 174–175.) Tässä opinnäytetyössä käytetty aineiston lähestymistapa voidaan nähdä narratiivien analyysinä sekä aineiston tyypittelynä.

Ryhmiteltäessä aineistoa tyyppeihin etsitään tarinoista samankaltaisuuksia ja keskeisiä elementtejä. Jotta tyypittely on mahdollista, tulee aineistoa jollain tavalla jäsentää ennen sitä. Tyypittelyn tarkoituksena tiivistää aineistoa niin, että se tulee tyyppien kautta kuvatuksi laajasti ja mielenkiintoisesti. Tyyppien tehtävänä on havainnollistaa aineistoa. Ne eivät keskity ainoastaan yleistyksiin vaan voivat pitää sisällään myös poikkeuksia. Tyyppeihin otettu poikkeus saattaa esiintyä vain yhdessä vastauksessa. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä, sillä oleellista on tyyppin olemassaolon mahdollisuus, vaikkei se olisikaan todennäköistä. (Eskola & Suoranta 2000, 181–182.)

7.1 Aineiston tyypittely

Tyypittelyn mahdollistumiseksi teemoittelimme ensin aineistomme. Analyysimme ensimmäisessä vaiheessa kävimme jokaisen kyselylomakkeen kysymyksen vastaukset yksitellen läpi. Poimimme vastauksista aihepiirejä, joista lapset puhuivat sekä vastausten yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Teemoitellessamme aineistoa kiinnitimme lasten vastauksissa huomiota siihen, miten he puhuvat tunteista, suvusta ja läheisistä sekä menneisyydestä. Lisäksi tarkastelimme sitä, miten vastauksissa näkyy muutos suhteissa tai tiedossa. Nämä teemat nousivat esiin tutustuessamme aineistoon sitä lukien. Monessa vastauksessa oli mainittu suku ja lapsuuden muistelu. Suurinta osaa vastauksista väritti positiivissävytettä. Pohdimme vastausten tunnelmia ja ihmisten erilaisia tapoja kertoa. Mietimme huutoimerkkeiden, hymiöiden ja alleviivausten merkitystä vastauksissa. Pohdimme sitä, mitä lapsi näillä viestii sekä niiden vaikutusta omaan käsitykseen lapsen vastauksesta. Esimerkiksi hymiöiden kohdalla kävimme keskustelua siitä, onko hymiön käyttö vain tapa, pehmittääkö lapsi sillä voimakasta ilmaisuaan tai vaihtoehtoisesti vahvistaa positiivista viestiä vai kertooko se lapsen suhtautumisesta elämäntilanteeseensa. Vastausten analysoinnissa meitä ohjasi ajatus siitä, ettemme voi olettaa mitään, mistä meillä ei ole lapsen itsensä tuottamaa tietoa.

Analyysin toisessa vaiheessa ryhdyimme teemoittelun pohjalta tyypittelemään vastauksia kysymyskohtaisesti. Kysymysten tyypivastaukset syntyivät kokoamalla yhteen vastauksia, jotka olivat teemoiltaan samankaltaisia. Tyypivastauksista pyrimme tekemään sellaisia, että ne mahdollisimman kattavasti kuvasivat lasten yksittäisiä vastauksia. Vastausten yhteenvedoissa pyrimme säilyttämään lapsen kielen ja tavan kertoa. Jokaisen kysymyksen alle tuli kahdesta neljään tyypivastautusta. Useimpiin kysymyksiin niitä tuli kolme. Tyypivastaukset luokittelimme värikoodein (sininen, punainen ja vihreä) sen mukaisesti, millaisia ne olivat sävyiltään ja kertomistavoiltaan. Tyypivastausten luokitteluun vaikutti myös se, miten ne vastasivat kyselylomakkeen kysymyksiin ja sitä kautta tutkimuskysymyksiimme.

Analyysin kolmannessa vaiheessa kokosimme värikohtaisesti yhteen jokaisen kysymyksen tyyppivastaukset. Näin ollen jokaisen värin alle muodostui vastaukset kaikkiin kyselylomakkeemme kysymyksiin. Neljännessä vaiheessa muodostimme jokaisen värin vastauksesta oman tyyppitarinan. Tyyppitarinoiden voidaan ajatella perustuvan siihen, miten lapsi asioista puhuu. Saamastamme aineistosta ei yhdenkään lapsen vastaus edusta sinällään yhtä tiettyä tyyppitarinaa. Tarinat ovat muodostuneet usean eri lapsen vastauksista useisiin eri kysymyksiin, ja yhden lapsen vastaus on pilkottu osiksi eri tyyppitarinoihin. Jokaisen analyysivaiheen rinnalla kuljetimme lasten alkuperäisiä vastauksia. Palasimme niihin tarkistaaksemme että puhuimme siitä, mistä lapset ovat kirjoittaneet. Tällä tavoin varmistimme, että lapsen ääni oli koko ajan kuuluvissa.

7.2 Kolme tyyppitarinaa

Ensimmäisen tarinan lapsi kertoo muistelleensa lapsuuttaan ja menneisyyden ihmisiä itselleen mieluisassa Silta-tapaamisessa. Hänestä tapaamiset ovat olleet mukavia. Kertoessaan Silta-tapaamisesta hän mainitsee mukana olleen läheisen. Silta-tapaamisten myötä lapsi on saanut uutta tietoa omasta suvustaan ja pitää sukupuun rakentamista hyödyllisenä. Lapsi kertoo muistelleensa ”pois menneitä”. Pohdimme, tarkoittako lapsi tässä surujen työstöä vai poisnukkuneiden läheisten muistelua. Menneisyyden muistelu on herättänyt lapsessa tunteita laidasta laitaan.

Kivalta kun saa tietää mimmonen on ollut lapsena. Ihania asioita. Ihmeellistä, kamalaa

Suvun muistelu kivaa, väliin surullista.

Elämänjanan rakentaminen sai lapsen miettimään elämänsä tapahtumia. Osaltaan se kertoi lapselle muuttuneista läheissuhteista sekä toi uutta tietoa. Tämän tarinan lapsi kokee elämänsä ”ihanaksi” ja hänellä on tulevaisuudensuunnitelmia. Silta-projektin myötä lapsen ja hänen läheisensä väliset suhteet ovat parantuneet.

Minun ja läheiseni välinen suhde on ehkä parantunut koska osaa nyt jakaa lapsuuden ikäviä kokemuksia.

Lapsi kokee suhteensa omahoitajaan sekä omahoitajan ja läheisen välisen suhteen parantuneen. Tämän myötä omahoitaja on saanut lapsesta lisää tietoa. Lapsi kertoo, että hänellä on paljon sukua tukenaan. Läheisillä on tärkeä merkitys lapsen elämässä. Lapsi kertoo Silta-projektin myötä suhteensa vanhempaan parantuneen ja samalla mainitsee, ettei jo aiemmin hyväksi kokemiinsa läheissuhteisiin tullut muutosta.

Toisen tarinan lapsi suhtautuu positiivisen neutraalisti Silta-tapaamisiin. Hänelle suku on tärkeä, joten sukupuutyöskentely oli mielekästä. Lapsi kertoo työskentelyssä muistelleensa menneisyyttä.

No oli ihan kiva kun sai tehdä esim. oman sukupuun ja sit omasta lapsuudesta alettii juttelemaan

Hänen on kuitenkin vaikea hahmottaa kertooko elämänjana tai sukupuu mitään uutta hänen läheisistään ja löytyykö menneisyydestä voimavaroja. ”Ehkä” kuvaa lapsen tapaa kertoa ajatuksistaan. Lapsesta elämä näyttää ihan hyvältä, Silta-projektin myötä mikään ei ole tämän suhteen muuttunut.

Elämäni ei ole muuttunut yhtään sen huonommaksi tai paremmaksi projektin jälkeen, elämäni näyttää ihan hyvältä.

Uusia, tulevaisuuteen liittyviä, ajatuksiakaan ei lapsella herännyt. Lapsi kuvaa suhdettaan läheiseensä seuraavasti:

Ei muuttanut suhdetta, suhteet valmiiksi hyvät ja lämpimät

Lapsen suhde omahoitajaan on hyvä. Myös omahoitajan ja läheisen välinen suhde on lapsen mielestä hyvä. Silta-projekti ei vaikuttanut suhteisiin, vaan ne säilyivät

samanlaisina, kertoo lapsi. Läheisillä on suuri ja tärkeä merkitys hänen elämässään.

Kolmannen tarinan lapsi ei koe hyötynensä Silta-projektista. Lapsi ilmaisee vahvasti, ettei Silta-tapaamisessa ole tehty sukupuuta tai elämänjанаа vaan puhuttu menneisyydestä. Silta-tapaamisen herättämistä menneisyyttä ja läheisiä koskevista ajatuksista lapsi sanoo seuraavasti:

Tuli olo ettei jaksa enää puhua niistä.

Lapsi painottaa, että menneisyydestä ”ei todellakaan!” löytynyt mitään voimavaroja, joista voisi olla hyötyä nyt tai tulevaisuudessa. Myöskään uusia ajatuksia tulevaisuudesta ei projektin myötä lapselle herännyt. Lapsi kuvaa suhdettaan omahoitajaan ihan hyväksi. Siihen ei Silta-projektin myötä tullut muutosta. Lapsi kokee, ettei hänen läheisensä ole osallistunut projektiin. Hänellä ei myöskään ole tietoa omahoitajansa ja läheisensä välisestä suhteesta, tai ainakaan hän ei kuvaile sitä mitenkään. Lapsi kertoo, ettei Silta-projektin myötä tullut mitään uutta tietoa. Kysymykseen läheisten merkityksestä ja Silta-projektin myötä mahdollisesti tapahtuneesta muutoksesta lapsi vastaa seuraavasti:

Ei merkitystä eikä muuttunut

8 TULOKSET

Tarkastelemme tutkimuskysymyksiä suhteessa kolmeen tyyppitarinaan sen kautta, miten tarinat kysymyksiin vastaavat. Tutkimuskysymykset lapsen ymmärryksen lisääntymisestä suhteessa omaan elämäänsä sekä lapsen elämäntarinan ehjemmäksi tulemisesta nivoutuvat yhteen. Ajatellaan ymmärryksen lisääntymisen mahdollistavan elämäntarinan ehjemmäksi tulemisen, eheytyksen.

Ensimmäisen tyyppitarinan lapsi kokee menneisyydestä puhumisen hyödylliseksi sekä saaneensa Silta-projektin työskentelyn myötä uutta tietoa lapsuudesta sekä itselle läheisistä ihmisistä. Työskentely on herättänyt lapsessa tunteita ja saanut hänet miettimään elämänsä tapahtumia. Lapsi kertoo muistelleensa pois menneitä. Edellä mainitut seikat lapsen tarinasta kertovat ymmärryksen lisääntymisestä. Niiden perusteella voimme päätellä lapsen elämäntarinan eheytyneen. Tarinan lapsi kokee elämänsä ihanaksi ja hänellä on tulevaisuuden suunnitelmia. Tämä kertoo lapsen hyväksyneen menneisyytensä hyvät ja pahat palaset osaksi omaa tarinaansa ja antaneen vanhan tarinan muuttua itselleen lempeämmäksi (Barkman & Janhunen 2005, 127).

Lapselle suku on tärkeä ja sillä on iso merkitys hänen elämässään tuen antajana. Silta-projektin myötä lapsen suhde vanhempaan parantui, valmiiksi hyviin läheissuhteisiin ei tullut muutosta. Lapsi kokee ennalta hyvän suhteensa omahoitajaan muuttuneen paremmaksi. Työskentelyn myötä omahoitajan tieto lapsesta on lisääntynyt ja suhde lapsen vanhempaan parantunut. Sijoitusprosessissa on tärkeää, että näkemys lapsen tilanteesta on monipuolinen (Heinjoki ym. 2005, 39). Vastauksena tutkimuskysymykseen suhteiden muuttumisesta Silta-projektin myötä, voimme todeta muutosta parempaan tapahtuneen ensimmäisessä tyyppitarinassa.

Toisen tyyppitarinan lapsi kokee, ensimmäisen tarinan lapsen tavoin, suvun itselleen tärkeäksi. Lapsi on muistellut menneisyyttään, muttei osaa sanoa saiko työskentelyn myötä uutta tietoa läheisistään. Lapsen mielestä sukupuu- ja elämänjantä työskentely oli ”ihan kivaa”, mutta hän ei niiden avulla löytänyt menneisyydestään voimavaroja tai uusia ajatuksia tulevaisuudestaan. Lapsi kokee elämänsä hyväksi, eikä Silta-projektilla ole ollut mainittua vaikutusta kokemukseen. Lapsi on saanut projektin myötä lisää tietoa, mutta se ei ole merkittävästi muuttanut lapsen käsitystä omasta elämästään tai läheisistään. Vastauksena toiseen tutkimuskysymykseen voidaan todeta, ettei lapsen oman tarinan eheyteen ole juurikaan tullut projektin myötä muutosta. Kolmanteen tutkimuskysymykseen toinen tyyppitarina vastaa lapsen suhteen läheisiin ja omahoitajaan sekä omahoitajan ja läheisen suhteen olleen valmiiksi hyviä, eikä Silta-projektilla ollut vaikutusta niihin.

Kolmannen tyyppitarinan lapsen kanssa on puhuttu menneisyydestä, mutta lapsi kokee, ettei enää jaksaisi puhua aiheesta. Hän ei löydä menneisyydestään voimavaroja, joista voisi myöhemmin olla hyötyä, eikä uusia ajatuksia tulevaisuudesta herännyt. Lapsi ei mielestään saanut työskentelyn myötä mitään uutta tietoa. Tarkasteltaessa tarinaa suhteessa ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen voidaan nähdä, ettei Silta-projektin työskentely lisännyt lapsen ymmärrystä omasta elämästään eikä näin ollen eheyttänyt lapsen elämäntarinaa. Lapsi kertoo, ettei työskentelyssä ollut mukana läheisiä. Hän mainitsee, ettei heillä ole merkitystä hänen elämässään, eikä tähän Silta-projektin myötä tullut muutosta. Kyse on lapsen kokemuksesta, jolloin hänellä on oikeus päättää asioista ja henkilöistä, jotka hänen tarinaansa kuuluvat (Pölkki 2008, 171, 178). Suhdettaan omahoitajaansa lapsi kuvailee ”ihan hyväksi”. Edellä mainitut seikat vastaavat kolmanteen tutkimuskysymykseen siitä, onko lapsen ja hänen läheisensä välisessä suhteessa tapahtunut Silta-projektin myötä muutosta.

Johtopäätöksenä kolmen tyyppitarinan tarkastelusta voidaan todeta Silta-projektin lisänneen ymmärrystä ja eheyttäneen elämäntarinaa joidenkin lasten kohdalla. Sukupuun ja elämänjanan tekeminen auttoi osaa lapsista muistelemaan ja käymään läpi menneitä. Ne lapset, jotka kokivat, että heillä oli valmiiksi paljon tietoa läheisistään ja lapsuudestaan, eivät mainittavasti hyötäneet projektin työskentelystä. On muistettava, että Silta-projektia on toteutettu eri tavoin eri lasten kanssa. Saamistamme lasten vastauksista ilmeni esimerkiksi, etteivät kaikki lapset olleet lainkaan tehneet sukupuuta.

...emme tehneet sukupuuta vaan käärön.

Menneisyyden muistelu on ollut osa kaikkia tapaamisia. Osa lapsista koki menneistä puhumisen turhauttavana, eikä heillä tämän vuoksi ole välttämättä ollut motivaatiota työskentelyyn. Ilman motivaatiota ei voi syntyä muutosta. On otettava huomioon, ettei oman elämän työstäminen narratiivisin menetelmin sovi kaikille (Bardy & Känkänen 2005, 77, 111–112). Tämä voi osaltaan selittää saamiamme vähäsanaisia vastauksia sekä sitä, että kaikki lapset eivät koe hyötäneensä projektista. Projektiin osallistumisen tulisikin olla lapselle vapaaehtoista. Silta-projektin

työntekijät kertoivat lasten saaneen projektista kaiken olemassa olevan tiedon ennen kuin päättivät osallistumisestaan.

Kuka lapselle on läheinen, on kysymys, jota on syytä pohtia tarkasteltaessa lapsen ja hänen läheisensä välisen suhteen muuttumista. Saaduista vastauksista ilmenee, ettei lapsen Silta-projektin tiimoilta tapaama ihminen välttämättä ole lapselle läheinen. Vain lapsi voi määritellä itselleen läheiset ihmiset. Tämä luonnollisesti vaikuttaa lapsen kokemukseen siitä, muuttuivatko hänen ja hänen läheisensä väliset suhteet Silta-projektin myötä.

Monella kyselyyn vastanneella lapsella läheissuhteet olivat hyviä ja lasta tukevia. Suurin osa lapsista toi esille sen, ettei Silta-projektilla ole ollut vaikutusta valmiiksi hyviin läheissuhteisiin. Saamiemme vastausten perusteella voidaan sanoa projektilla olleen vaikutusta niihin, lapsen ja läheisen välisiin suhteisiin, joissa oli parantamisen varaa. Vaikutus oli havaittavissa silloin, kun tämä läheinen osallistui projektiin yhdessä lapsen kanssa. Näissä tapauksissa lapsen ja hänen läheisensä välinen suhde muuttui Silta-projektin työskentelyn myötä paremmaksi.

9 TUTKIMUKSEN EETTISET PERIAATTEET SEKÄ LUOTETTAVUUS

Aineisto kerättiin avoimella kyselylomakkeella. Lapset vastasivat kyselyyn nimettöminä, eikä lapsilta pyydetty mitään taustatietoja esimerkiksi sukupuolesta, iästä tai siitä monestiko hän on ollut sijoitettuna. Mielestämme nämä seikat eivät olleet tutkimuksen tai Silta-projektin arvioinnin kannalta oleellisia. Lisäksi lapsilla oli lähtökohtaisesti oikeus kieltäytyä vastaamasta kyselyyn. Meille oli tärkeää, että lapsi sai vastata kyselylomakkeeseen omana itsenään ja omista lähtökohdistaan ilman, että hänen tarvitsi miettiä tuleeko hän tunnistetuksi vastauksistaan. Esitimme itsemme saatekirjeessä ja kerroimme miksi lähestymme heitä kyselylomakkeella. Kerroimme myös, ettei vastauksia käsitellä yksittäin vaan niistä kootaan yksi iso aineisto. (mm. Holmila 2005.) Tutkimuslupaa hakiessa lupasimme hävittää kerätyn aineiston opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Mietimme lisäksi tarkkaan kuinka kysymme lapsilta heidän kokemuksistaan. Pyrimme tekemään

kysymyksistä lasta ja hänen kokemustaan kunnioittavia. Tärkeää oli, etteivät kysymykset olleet muodoltaan johdattelevia. Läpi työskentelyn mukana kulki sensitiivisyys, herkkyys ja kunnioitus lapsen tarinaa kohtaan.

Yksi tutkimuksen eettisistä perusteista on sen hyödyllisyys ja tiedon tuottaminen (Holmila 2005). Opinnäytetyö kokoaa Silta-projektiin osallistuneiden lasten kokemuksia projektin arviointitiedoksi, jota tullaan myöhemmin hyödyntämään kehittämistyössä muun muassa projektin menetelmistä koottavaa käsikirjaa tehtäessä. Näin ollen opinnäytetyö täyttää tältä osin tutkimukselle asetetut eettiset vaatimukset. Lisäksi projektin palautteenkeruusta voidaan ajatella olevan hyötyä kyselyyn vastanneelle lapselle kuulluksi tulemisen kokemuksen kautta. Laadukkaaksi tutkimuksen tekee se, että se kuvaa lasten kokemuksia ja antaa siis aineksia lapsen kokemusmaailman hahmottamiseen (Holmila 2005). Tutkimuksen eettisiä periaatteita ovat lisäksi vahingon välttämisen, autonomian ja oikeudenmukaisuuden periaatteet. Opinnäytetyön aineistonkeruu tapa ei aiheuttanut lapsille vahinkoa, sillä he vastasivat kyselyyn nimettöminä ilman taustatietoja. Kysymykset olivat omalta osaltaan lasta voimauttavia, eivätkä avanneet uudelleen Silta-projektissa mahdollisesti esiin tulleita lapsen elämän haavoja. Tutkimuksen eettisiin periaatteisiin liittyvä autonomia näkyy opinnäytetyössä kahdella tavalla. Siinä, että lapsella on ollut oikeus päättää vastaako hän kyselyyn, sekä siinä, että avoimet kysymykset mahdollistivat lapsen oman tavan kertoa kokemuksistaan. Autonomia näkyy myös tutkimuksen toteuttamisessa. Vaikka opinnäytetyö on hankkeistettu, on se saatu toteuttaa halutulla tavalla. Ainoa tilaajataholta tullut ehto liittyi aineistonkeruuseen ja oli se, ettei lapsia saanut tavata. Oikeudenmukaisuuden periaate tulee näkyväksi siinä, että lasten kokemukset on tuotu esiin, niin kuin he ovat itse niistä kertoneet. (mm. Holmila 2005.)

Pyrimme kuvaamaan tekemäämme aineiston analyysiä mahdollisimman tarkasti, sillä se lisää tutkimuksen luotettavuutta. Aineiston analyysin kuvaamme vaihe vaiheelta ja perustelemme tehtyjä valintoja, jotta prosessi tulee lukijalle näkyväksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Lisäksi liitteenä on kyselylomake, jotta näkyväksi tulee myös käytetty aineistonkeruu keino. Tulosten luotettavuudesta kertoo se, että tutustuimme huolella saatuihin vastauksiin ja kuljetimme niitä analyysin eri vai-

heiden rinnalla, jotta tuotetussa tyypittelyssä ja tyyppitarinoissa säilyi lapsen ääni. Tällä tavoin emme missään vaiheessa päässeet unohtamaan ainutlaatuista lasta ja hänen kokemustaan. Pyrimme esittämään analyysin tulokset mahdollisimman tarkasti, niin kuin lapsi itse on ne sanonut.

Kuten laadullisissa töissä yleensä, on tässäkin opinnäytetyössä kyse kokemusten kuvaamisesta, ei niinkään kovan faktan tavoittelusta. Tämän vuoksi tutkimustuloksiimme tulee suhtautua sen mukaisesti. Tulokset ilmentävät tiettyjen lasten kokemuksia. Kokemusten ollessa aina subjektiivisia, eivät tulokset ole sellaisenaan yleistettävissä koskemaan kaikkien lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevien lasten kokemuksia narratiivisesta työskentelystä. Saatuihin tutkimustuloksiin vaikuttaa sijaishuollolle ominainen sattumanvaraisuus. Lastenkotien arki on lähes poikkeuksetta hektistä ja tilanteet ja tunnelmat voivat muuttua nopeasti. Näissä tilanteissa voi olla hankala löytää kummallekin, sekä lapselle että aikuiselle, sopivaa hetkeä paneutua kyselylomakkeeseen ja siihen vastaamiseen. Sattumanvaraisista on ollut se, millaisissa tilanteissa lapsi on kyselylomakkeeseen vastannut ja kuinka tilanne hänen vastauksiinsa on mahdollisesti vaikuttanut.

10 POHDINTA

Koko opinnäytetyötä värittää narratiivisuus. Sen rinnalle nousi opinnäytetyön teoreettista pohjaa muodostamaan lapsen osallisuus sijaishuollossa sekä sosiaalipedagogiikka osana lastenkotityötä. Nämä kolme käsitettä ovat nähtävissä myös Silta-projektin tavoitteissa ja käytetyissä menetelmissä. Teoriaa kirjoitettaessa pidimme mielessämme aiheen sensitiivisyyden. Kirjoittamamme teoria on yhtäaikaisesti tieteellistä tekstiä ja lapsen ainutlaatuista tarinaa kunnioittavaa. Lapsi on tuntevana ja toimivana tekijänä läsnä tekstissä koko ajan.

Kysymykset, joihin opinnäytetyöllä lähdettiin etsimään vastauksia, muodostuivat Silta-projektin tavoitteiden pohjalta. Kysymykset käsittelivät lapsen ymmärryksen lisääntymistä omaa elämäänsä kohtaan, elämäntarinan eheytymistä sekä läheissuhteissa tapahtunutta muutosta (kts. luku 5). Ajattelemme ymmärryksen lisääntymisen mahdollistavan elämäntarinan eheytymistä. Tämä ajatus vaikutti siihen, millä tavoin kysyimme lapsilta heidän kokemuksistaan.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin avoimella kyselylomakkeella, sillä lapsen omille tarinoille haluttiin jättää tilaa. Ajatus narratiivisuudesta ohjasi sitä, millaisiksi kysymykset muodostuivat sekä sitä, miten ne voitiin nähdä tarinana. Kiinnitimme huomiota kyselylomakkeen kieleen ja ulkoasuun. Lisäksi siihen valittiin kuvia, joiden voitiin ajatella tukevan kysymysten muodostamaa tarinaa ja houkutella lasta vastaamaan. Vaikka saadut vastaukset eivät kaikki olleet kovin monisanaisia, oli kaikkiin kysymyksiin kuitenkin vastattu.

Aineiston analyysia ohjasi herkkyys, sensitiivisyys ja kunnioitus lapsen kokemaa ja kertomaa kohtaan. Meille oli tärkeää, että lapsen ääni kuului analyysin kaikissa vaiheissa. Analyysin kautta aineistosta nousi esiin kolme erilaista tarinaa. Tarinoista ilmenee, että joidenkin lasten elämäntarinat ovat eheytyneet ja läheissuhteet muuttuneet paremmiksi Silta-projektin myötä. Niillä lapsilla, joilla oli jo valmiiksi tietoa menneisyydestään ja hyvät suhteet läheisiin, ei Silta-projekti mainittavasti

eheyttänyt elämäntarinaa tai muuttanut suhteita. Tarinoilla on aina kuitenkin kaksi puolta, niin näissäkin kolmessa tarinassa. Yhdessä tarinassa läheinen ei ollut lainkaan mukana projektissa ja lapsi koki, ettei jaksanut puhua menneestä. Tässä tarinassa ei tapahtunut elämäntarinan eheytymistä, eikä sillan rakentuminen ollut mahdollista.

Opinnäytetyössä saavutimme sille asetetut tavoitteet lapsen äänen kuuluviin saattamisesta ja lapsen kokemusten näkyviksi tekemisestä. Tavoitteiden mukaisesti lapsen ääni kuuluu tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Valittu aineiston analyysitapa tekee näkyväksi lapsen kokemuksia Silta-projektista. Tutkimuskysymyksiin vastaamisen kautta tehdyt tyyppitarinat arvioivat projektin tavoitteiden toteutumista.

Ajateltaessa laajemmin narratiivista työskentelyä, sen voidaan nähdä olevan merkittävä lapsen äänen esille tuoja sekä lapsen osallisuuden mahdollistaja. Aikuisella on tällöin tilaisuus herkistyä kuulemaan lasta, jolloin ymmärrys lapsen ajatuksia ja kokemuksia kohtaan syvenee (Oranen 2008, 9–11, 16). Sijaishuollossa tämän merkitys korostuu. Sijoitettujen lasten tarinat ovat usein rikkonaisia, eikä tarinoille välttämättä ole aikaisemmin löytynyt kuulijaa. Narratiiviset menetelmät tukevat lasta oman tarinan uudelleen järjestämisessä ja rakentamisessa. Monipuoliset toteuttamistavat voidaan nähdä menetelmien voimavaroina, sillä ne ovat muokattavissa lapsen tarpeen, ikätason ja mielenkiinnon mukaan. (mm. Bardy & Känkänen 2005; Sava & Katainen 2004.) Narratiivinen työskentely on myös yksi tapa, jolla voidaan tukea lapsen ja hänen läheistensä välisiä suhteita (vrt. LsL 417/2007, 54§). Narratiivisia menetelmiä tulisi mielestämme hyödyntää enemmän, eikä niitä tule rajata vain lastensuojelun yhteyteen. Oman elämäntarinan näkyväksi tekemisestä voi olla hyötyä kenelle tahansa, ikään ja elämäntilanteeseen katsomatta. Näin ollen esitämme narratiivisuutta käytettäväksi laaja-alaisesti sosiaalialalla. Erityisesti se sopii vahvistamaan sosionomin ammatillista osaamista suhteessa monipuoliseen työkenttään. Näemme, että narratiivisuus olisi sovellettavissa myös terveydenhuollon alalla. Tämä vaatii oman työn tarkastelua uudesta näkökulmasta sekä halua laajentaa omaa ammatillista osaamista.

Opinnäytetyön kautta haluamme myös tuoda esiin sen, millainen merkitys on tavoilla, joilla lapsilta kerätään palautetta. Parhaimmillaan lapsen mielipiteen selvittäminen on vuorovaikutuksellinen prosessi lapsen ja aikuisen välillä (Oranen 2009). Tämän opinnäytetyön aineistonkeruu menetelmää rajattiin, eikä lapsia voida tavata. Tämän vuoksi kiinnitimme erityistä huomiota siihen, millä tavoin lasten mielipidettä kysyttiin, mitä kyselylomake lapsille viesti ja mitä varten palautetta kerättiin. Tavoitteena oli tehdä kyselylomakkeesta sellainen, joka mahdollisti lapsen äänen kuulluksi tulemisen. Kuulluksi tuleminen edistää lapsen osallisuutta. Tämän vuoksi lapsen mielipiteen selvittämisen tulisi automaattisesti olla osa sijaishuoltoprosessin jokaista vaihetta. Valitettavan usein lapsen tieto ja mielipide tulee ohitetuksi aikuisen tuottamalla tiedolla (Hotari ym. 2009, 124). Osasyllinen tähän saattaa olla kiire, jolloin lapselle ei jää tarpeeksi aikaa oman mielipiteen muodostamiseen ja kertomiseen. Aikuisen tulisi oppia kiireestä pois, jotta ajan ja tuen antaminen lapselle mahdollistuisi. Mielestämme palautteen keruuta ja lapsen mielipiteen selvittämistä tulisi kehittää etenkin sijaishuollon arjessa. Tämä lisäisi lapsen kokemusta itsestään oman elämänsä asiantuntijana sekä osallisuutta työssä, jota häntä varten tehdään.

Kyselylomakkeemme saatekirjeessä toimme esiin toivomuksen, että omahoitaja olisi lapsen käytettävissä hänen vastatessaan kyselyymme. Omahoitajan rooli oli kuitenkin lapsen määriteltävissä. Saaduista vastauksista ei voida päätellä, millainen omahoitajan rooli on ollut ja onko omahoitaja lainkaan ollut mukana lapsen täyttäessä kyselyä.

Oma ammatillinen osaamisemme lisääntyi opinnäytetyöprosessin myötä. Opinnäytetyön tekeminen parityönä lisäsi valmiuksia mahdolliseen työparityöskentelyyn tulevaisuudessa. Tapamme työskennellä oli refleктоiva ja keskusteleva. Ilman tätä olisi ollut mahdotonta tehdä opinnäytetyöstä eheästi etenevä kokonaisuus. Ehdottoman hyödyllistä oli opinnäytetyön työelämälähtöisyys ja se, että teimme sitä osana isompaa kokonaisuutta. Tutkimusprosessin moniulotteisuuden näkyväksi tuleminen oli myös omalta osaltaan hyödyllistä. Esille nousivat muun muassa aineiston keruun ja analyysin useat toteuttamistavat, joista oli pystyttävä valitsemaan oman työn kannalta sopivimmat sekä perustelevaan tehty valinnat. Valin-

tojen perustelua opettelimme myös suhteessa opinnäytetyöemme teoriatietoon. Poimimme, sovelsimme ja hyödynsimme lähdekirjallisuutta opinnäytetyön lähtökohdista käsin. Olimme kriittisiä lähteiden suhteen ja pohdimme niiden relevanttiutta. Tavoitteena oli valita sellaiset lähteet, joiden kanssa meidän oli mahdollista käydä vuoropuhelua. Kiinnitimme huomiota myös eri lähteiden välisen vuoropuhelun mahdollistumiseen. Tällä pyrimme teorian monipuolisuuteen sekä siihen, että valitut lähteet tukisivat toisiaan. Lisäksi opinnäytetyönteko vahvisti tiedollista osaamistamme teoreettisen viitekehiksemme eri elementeistä.

Opinnäytetyöstä jatkotutkimusaiheiksi nousi narratiivisten menetelmien käyttö lastenkotityössä. Erityisen mielenkiintoiseksi tämä tekee se, että narratiivisuutta ei tarvitse sijoittaa vain menetelmiin, vaan se voi toimia koko lastenkotityön viitekehiksenä. Sosiaalipedagoginen viitekehys osana lastenkotityötä voisi olla myös jatkotutkimusaihe. Oma opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, ettei tästä aiheesta ole saatavissa paljoa materiaalia.

LÄHTEET

Aaltonen T. 2009. Lastenkotilapsen elämäntarina ehyemmäksi. Pelastakaa Lapset ry – Silta-projekti Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja ajatuksia. Sosiaalityön kandidaattitutkielma. Seinäjoki: Tampereen yliopisto, täydennyskoulutuskeskus.

Auvinen, M. & Hiilinen-Heino, M. 2010. Valmisteilla oleva opinnäytetyö Silta-projektiin osallistuneiden lasten palautteesta. Lahden ammattikorkeakoulu.

Bardy, M. & Känkänen, P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki: Stakes.

Barkman, J. 2009. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 241–251.

Barkman, J. & Janhunen, T. 2005. Lapsi syntyy syyskuun sateeseen. Teoksessa Heino, T., Kekkonen, M. & Känkänen, P. (toim.) Lapsuuden kudelmaa. Helsinki: Stakes. 121- 133.

Erkkilä, R. 2005. Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia Oy. 195–226.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4.painos. Tampere: Vastapaino.

Eskonen, I. 2005. Kertomistila lasten väkivaltakokemuksille. *Psykologia* 40. (2005):2, 145–155.

Haavisto, M. & Juutinen, M. 2010. Valmisteilla oleva opinnäytetyö Silta-projektiin osallistuneiden omahoitajien arviosta. Lahden ammattikorkeakoulu.

Heikkinen, H.L.T. 2001. Narratiivinen tutkimus – Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Raine, V. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Chydenius-Instituutin julkaisu 3/2001. Jyväskylä: Ps-kustannus. 116–132.

Heinjoki, H., Heinonen, H., Kiiskinen, P., Mikkola, K., Ollila, K. & Peitsalo, P. 2005. Tavoitteena hyvä sijoitus – haaste avohuollon ja sijaishuollon yhteistyölle. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 20. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry. 31–44.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Holmila, M. 2005. Pienyhteisön tutkimisen eettiset ongelmat. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Stakes, Työpapereita 4/2005. Helsinki: Stakes. [viitattu 6.4.2010] Saatavissa:

<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/Tp4-2005.pdf>

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 117–132.

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. 167–193.

Hänninen, V. 2004. A Model of Narrative Circulation. Narrative Inquiry 2/2004 [viitattu: 23.2.2010]. Saatavissa:

<http://www.cnr.uidaho.edu/css506/506%20Readings/A%20model%20of%20narrative%20circulation.pdf>

Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Ijäs, K. 2003. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kirjapaja Oy

Jansson, T. 1994. Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia. 11. painos. Juva: WSOY.

Kaljonen, P. 2005. Ammatillisen kasvun kiintopisteitä etsimässä. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu sarja D, Muut julkaisut 1/2005. SPOY Satakunnan Painotuote Oy. Pori. 20–26.

Karlsson, L. 2006. Lapsitiedosta lasten omaan tietoon ja kulttuuriin. Teoksessa Karlsson, L. (toim.) Lapset kertovat... Työpapereita 9/2006. Helsinki: Stakes.

Kekkonen, M. 2005. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Raportteja 281/2004. Helsinki: Stakes.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma [viitattu 23.3.2010]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliporssi.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>

Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Palmenia-sarja. Helsinki: Yliopistopaino.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 232-240.

Känkänen, P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus. 129–148.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityössä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Lastensuojelulaki (417/2007). [viitattu: 1.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laurila, M., Salpamäki, S. & Wirén, J. 2010. Valmisteilla oleva opinnäytetyö Silta-projektiin osallistuneiden lasten palautteesta. Lahden ammattikorkeakoulu.

Malinen, T. 2008. Luova tila – Ratkaisukeskeisestä ja narratiivisesta työtavasta. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Mattila, H. & Tarenius, A. 2010. Valmisteilla oleva opinnäytetyö Silta-projektiin osallistuneiden läheisten palautteesta. Lahden ammattikorkeakoulu.

McGoldrick, M. 1985. Genograms in Family Assessment. New York: W.W. Norton & Company.

Morgan, A. 2004. Johdatus narratiiviseen terapiaan. Porvoo: Kuva ja Mieli Ky.

Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 133–143.

Muukkonen, T. 2008. Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Teoksessa Muukkonen, T. (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. 145–162 [viitattu 23.3.2010]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/aineistot/Suunnitelmallinen_sosiaalityo_lapsen_kanssa.pdf

Muukkonen, T. & Kivelä, N. 2008. Lapsilta saatu palaute. Teoksessa Muukkonen, T. (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. 87–122 [viitattu 23.3.2010]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/aineistot/Suunnitelmallinen_sosiaalityo_lapsen_kanssa.pdf

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Selvityksiä 2004:1. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. [viitattu 26.2.2010]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/aineistot/Lapsilahtoisien_tilannearvion_kasikirja.pdf

Mäkisalo-Ropponen, M. 2007. Tarinat työn tukena. Hygieia. Helsinki:Tammi.

Mönkkönen, K., Nurro, M. & Väisänen, R. 1999. Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Opetusjulkaisuja 4/1999. Kuopio: Kuopion yliopisto Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Niemelä, H. 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry. 57–78.

Nivala, E. 2007. Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2007, 8.vuosikerta. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Oranen, M. 2009. Lasten osallisuus. Lastensuojelunkäsikirja. Sosiaaliportti [viitattu 24.3.2010]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisesssä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Pelastakaa lapset ry. 2009. Pelastakaa lapset ry:n Silta-projekti 2008- 2010 [viitattu: 28.9.2009]. Saatavissa: <http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/silta-projekti>

Pölkki, P. 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen? Teoksessa Lahikainen, A.R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY. 160–182.

Ranne, K. 2005. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu sarja D, Muut julkaisut 1/2005. SPOY Satakunnan Painotuote Oy. Pori. 14–19.

Ranne, K. & Rouhiainen-Valo, T. 2005. Sosiaalialan ammatillisen käyttöteorian muotoutuminen sosionomi (AMK) – koulutuksessa. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu sarja D, Muut julkaisut 1/2005. SPOY Satakunnan Painotuote Oy. Pori. 27–38.

Rautio, P. 2005. ”Kyllä se varmaan silleen välittää...” Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Julkaisusarja numero 2. 3.painos. Helsinki: Pelastakaa lapset ry.

Remes, S. 2005. Perhehoitonuorten elämäntarinoiden narratiivinen analyysi. Teoksessa Karvinen-Niinikoski, S. & Tapola, M. (toim.) Tieto nousee kentältä - sosiaalityötä käsitteellistämässä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 2/2005. 65–80 [viitattu 24.2.2010]. Saatavissa: <http://www.socca.fi/aineistot/Tietonouseekentalta.pdf>

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu sarja D, Muut julkaisut 1/2005. SPOY Satakunnan Painotuote Oy. Pori. 54–61.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sava, I. & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva: WS Bookwell Oy.

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Helsinki: Stakes.

Thomas, N. 2000. Children, Family and the State: Decision-Making and Child Participation. New York: St. Martin's Press [viitattu 18.3.2010]. Saatavissa: <http://site.ebrary.com.xhalax-ng.kyamk.fi:2048/lib/kyam/docDetail.action?docID=10057409>

Tiilikainen, T. 2008. Lapset työskentelyn osallistujina. Teoksessa Muukkonen, T. (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. SOCCAn ja Heikki Wa-

ris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. 123–144 [viitattu 23.2.2010]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/aineistot/Suunnitelmallinen_sosiaalityo_lapsen_kanssa.pdf

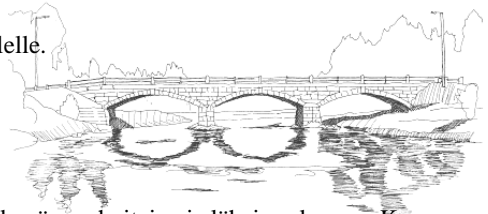
Timonen-Kallio, E. 2007. Lastenkodin omahoitajan sosiaalipedagoginen osaaminen. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2007, 8.vuosikerta. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportit 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

LIITTEET

LIITE 1: Kyselylomake

Tarvittaessa voit jatkaa vastauksiasi paperin kääntöpuolelle.

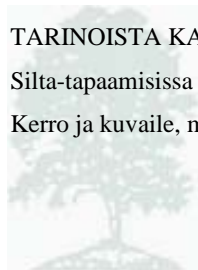

TUNNELMIA SILTA-TAPAAMISESTA

Palauta mieleesi sinulle mieleinen Silta-tapaaminen yhdessä omahoitajan ja läheisen kanssa. Kerro mitä tapahtui ja miltä tapaaminen sinusta tuntui (millaisia ajatuksia sinussa heräsi itsestäsi, läheisistäsi ja omahoitajastasi)?

TARINOISTA KASVAA PUU

Silta-tapaamisissa olet tehnyt sukupuuta ja samalla koonnut sukusi tarinaa, johon myös sinä liityt. Kerro ja kuvaile, miltä sen tekeminen tuntui. Millaisia ajatuksia se sinussa herätti?

Mitä valmistunut sukupuu kertoi sinulle menneisyydestäsi (elämästäsi vauvasta tähän hetkeen) ja läheisistäsi? Mitä siitä ajattelit?

MATKALLA OMALLA ELÄMÄNJANALLA

Kokosit tapaamisissa myös elämänjanaa. Kerro ja kuvaile, miltä sen tekeminen on sinusta tuntunut.

Millaisia ajatuksia elämänjanan tekeminen sinussa herätti?

Mitä elämänjanatyöskentely kertoi sinulle menneisyydestäsi ja suhteestasi sinulle tärkeisiin ihmisiin?

Löysitkö menneisyydestäsi jonkin vahvuuden, josta sinulle on/voi olla hyötyä nyt tai tulevaisuudessa? Jos löysit, niin millaisen?

MINUN ELÄMÄNI ON MINULLE HYVÄ

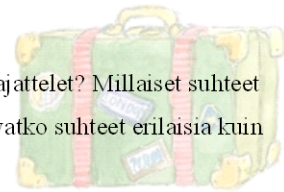
Millaiselta elämäsi näyttää nyt kun olet rakentanut sukupuuta ja elämänjanaan?

Heräsikö sinulle työskentelyn myötä uusia ajatuksia omasta tulevaisuudestasi? Jos niin, millaisia?

TÄRKEÄT IHMISET MATKALLA MUKANA

Silta-projektissa tapasit sinulle läheisen / läheisiä ihmisiä. Mitä heistä ajattelet? Millaiset suhteet sinulla on läheisiisi, nyt kun olette yhdessä osallistuneet projektiin? Ovatko suhteet erilaisia kuin ennen Silta-tapaamisia?

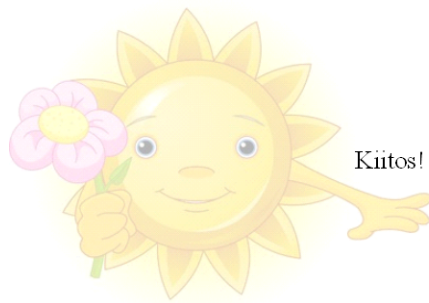
Minun ja läheiseni välinen suhde _____

Minun ja omahoitajani välinen suhde _____

Omahoitajani ja läheiseni välinen suhde _____

Mitä tekemäsi sukupuu ja elämänjana kertoivat sinulle läheisistäsi?

Millainen merkitys läheisilläsi on elämässäsi? Muuttuiko jokin Silta-tapaamisten myötä?

Kiitos! Vastauksesi on meille arvokas.

LIITE 2: Saatekirje lapselle

Hei.

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Silta-projektista, johon sinäkin olet osallistunut. Tarkoituksenamme on koota teidän, projektiin osallistuneiden lasten ja nuorten, kokemuksia siitä millainen Silta-projekti on mielestänne ollut. Samalla keräämme Pirjolle ja Tuijalle arviota siitä, miten projektin tavoitteet ovat toteutuneet.

Pyydämme sinua vastaamaan kysymyksiin juuri niin kuin sinä itse olet asiat kokenut. Kyselyyn vastatessasi omahoitajasi on sinun tukenasi. Halutessasi voit siis keskustella kysymyksistä ja niiden sisällöstä hänen kanssaan.

Vastauksesi ja ajatuksesi eivät tule muiden kuin meidän ja meitä ohjaavan opettajan tietoon. Emme käsittele vastauksia yksittäin vaan kokoamme niistä yhden suuremman aineiston. Kyselyyn vastataan nimettömänä, emmekä tiedä mistä saamme vastaukset tulevat. Näin ollen jokaisen kyselyyn vastanneen henkilöllisyys pysyy salassa.

Kiitämme sinua jo etukäteen. Se, että jaat kokemuksesi kanssamme mahdollistaa sen, että saamme Silta-projektiin osallistuneiden lasten ja nuorten äänet kuuluviin.

Talvisin terveisin,

Sanni Virtanen ja Piia Uschanov

LIITE 3: Saatekirje omahoitajalle

Hei.

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Silta-projektista, johon olet osallistunut yhdessä omaohjattavasi kanssa. Tarkoituksenamme on koota projektiin osallistuneiden lasten ja nuorten kokemuksia siitä millainen Silta-projekti on heidän mielestään ollut. Samalla keräämme Pirjolle ja Tuijalle arviota siitä, miten projektin tavoitteet ovat toteutuneet.

Toivomme, että sinä omahoitajana mahdollistat lapselle ajan, tilan ja paikan vastata kyselyyn yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Jotkut kysymykset saattavat olla muodoltaan sellaisia, että lapsi tarvitsee tukea vastatakseen niihin. Sinun tehtäväsi on tällöin avata lapselle kysymystä. Mikäli kyselyä täytettäessä käy niin, että lapsi tuottaa sanallisesti paljon, mutta paperi jää tyhjäksi, pyydämme sinua sadutus-mallin mukaisesti kirjaamaan vastaukset, mikäli tämä lapselle sopii, niin kuin lapsi itse ne kertoo.

Täytetyn kyselyn lapsi saa itse sulkea kirjekuoreen. Kyselyn mukana on vastauskuori, jonka postimaksu on valmiiksi maksettu.

Yhteistyöstä kiittäen ja talvisin terveisin,

Sanni Virtanen ja Piia Uschanov

Mikäli teille heräsi kysymyksiä tähän saatekirjeeseen tai lapselle osoitettuun kyselylomakkeeseen liittyen voitte olla meihin yhteydessä sähköpostitse sanni.virtanen@lpt.fi tai piia.uschanov@lpt.fi